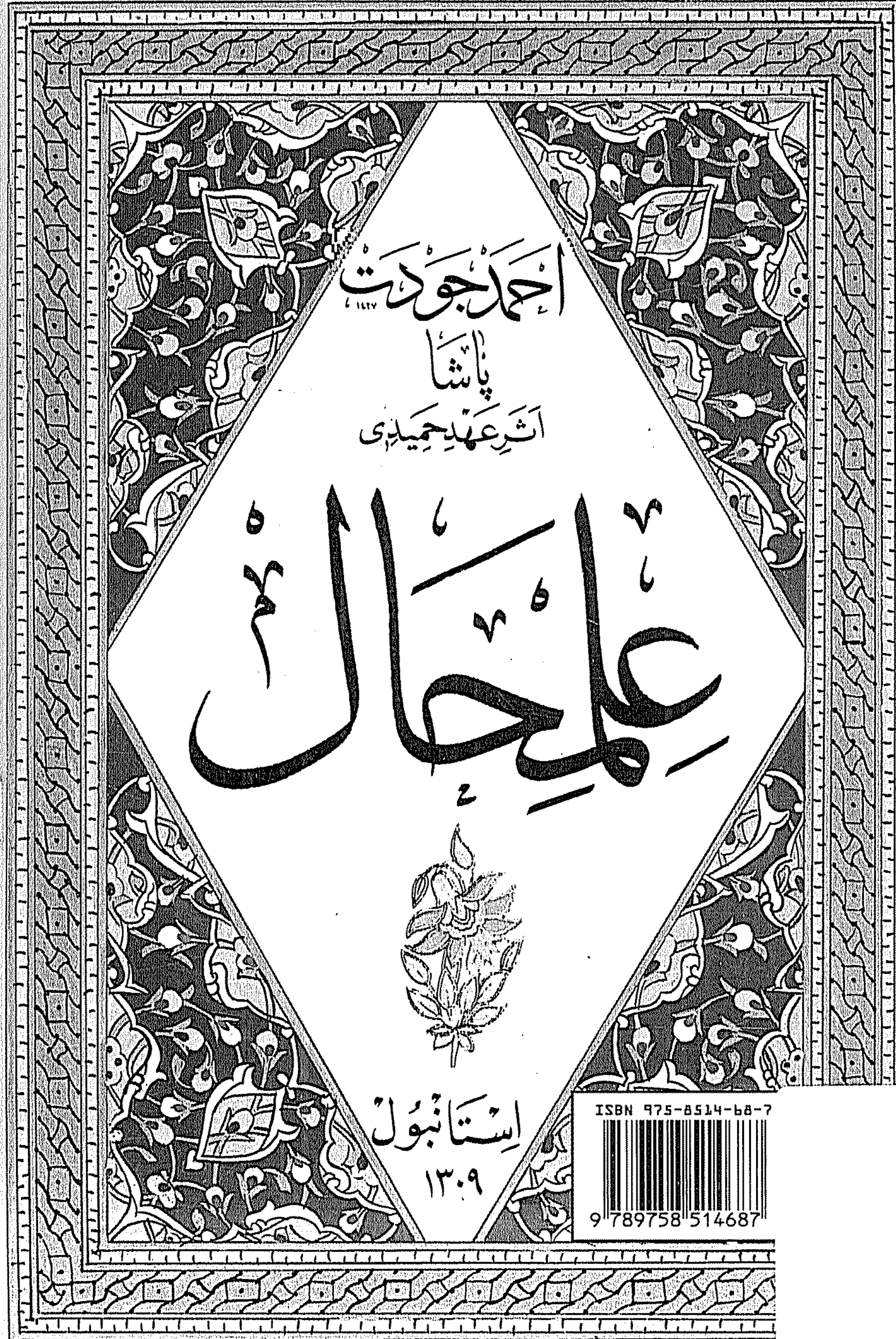

ISBN 975-8514-68-7
9 789758 514687

Ahmed Cevdet Paşa

İLMİHAL

Ahmed Cevdet

Paşa

Eser-i 'Ahd-i Hamîdî

İLMİHAL

(Mekâtib-i İbtidâiyyeye Mahsustur)

BEDİR

Nureddin Gemici'nin hediyesidir.

Ahmed Cevdet Paşa

165374

Eser-i Ahd-i Hamîdî

İLMİHAL

Osmanlıca metni ile birlikte

Önsöz ve Latin harfleriyle metin
Dr. Nureddin Gemici

BEDIR
İstanbul
2007

Bedir Yayınları
1. Baskı, Ocak 2007
ISBN
975-8514-68-7

Editör
Abdullah ER
Sayfa Düzeni ve Kapak
Abdullah ER
Lojistik
Enes KARADENİZLİ
Baskı
Ulus Matbaası

BEDİR YAYINEVİ
Cağaloğlu Yokuşu 6/8
(Vilayet civarında)
İSTANBUL
Tel: 0212 519 36 18
0212 513 06 32

بسم الله الرحمن الرحيم

ÖNSÖZ

Ahmed Cevdet Paşa

Hayatı – Görüşleri – Eserleri - Hizmetleri

Dr. Nureddin GEMİCİ

İlim, hukuk ve devlet adamı, Osmanlı Devleti'nin âbide şahsiyetlerinden olan Cevdet Paşa; 13-14 Receb 1238/26-27 Mart 1823 tarihinde şimdiki Bulgaristan'ın Lofça (yeni adı ile Loveç) kasabasında doğdu. Asıl adı Ahmed olup Cevdet mahlasını İstanbul'da eğitim gördüğü sırada Şair Süleyman Fehmi Efendi'den almıştır (1843). Babası Lofça eş-rafından ve Ayan Meclisi azasından Istabl-ı Amire payeli Hacı İsmail Ağa, annesi yine Lofçalı Topuzoğlu Hanedanı'ndan Ayşe Sümbül Hanım'dır.[1]

Küçük yaşlarda kendisini ilim yoluna veren Ahmed Cevdet Paşa, devrin meşhur üstadlarından muhtelif konular-da dersler alarak yetişti. Arapça, Farsça, Fransızca ve Bulgar-ca'yı öğrendi. Daha talebelik yıllarında ders verme yetkisi demek olan icazete layık görüldü.

Kendini edebiyat ve şiirde gösteren Cevdet Paşa, diğer taraftan Mesnevîhanlık icazetini aldı. O, kendi ifadesiyle, tahsili sırasında ve tatil zamanlarında bile sürekli kitap okumuştur. Sadece bayram günlerinde tatil yapabildiği **Tezâkir** isimli kendi eserinde ve kızı Fatma Aliye Hanım'ın yazmış olduğu **'Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı'** adlı kitapta belirtiliyor.

Zahirini bu şekilde ikmal eden Cevdet Paşa, manevî tahsilini de ihmal etmeyip devrin tanınmış mutasavvıflarından olan Kuşadalı İbrahim Efendi'nin sohbetlerine katıldı. Hocasının yönlendirmesi ile Cevdet Paşa zahirî ve batinî ilimlerde inkişaf etti.[2]

Öğrenim hayatından sonra devlet hizmetine Ocak 1844'de Rumeli Kazaskerliği'ne bağlı Premedi Kadılığı ile başladı. Bir yıl sonra İstanbul Müderrisliği Rüûsu'nu aldı. Bu tarihten sonra bir sürü farklı görevlerde bulundu. Daha fazla ayrıntı için Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ndeki Cevdet Paşa maddesine müracaat edilebilir. İlmî vukûfiyeti, ince anlayışı ve nadide görüşleriyle, Osmanlı'nın fikren en karışık olduğu dönemde dahi sağlıklı bir bakış açısını ortaya koyabilmiştir. Dinî konularda sahip olduğu "ince anlayış" ve basiret, kendisine istisnaî bir mevki kazandırırken bunu hazmedemeyen bazı çevreler Ahmed Cevdet Paşa ile uğraşmaya başlamışlardır. Nitekim şeyhülislâmlık görevine getirilecek iken ilmiye sınıfından mülkiye silkine kaydırılmıştır. Dolayısıyla "Efendi"likten alınıp "Paşa"lığa geçirilmiştir.

Siyasî Alanda Ahmed Cevdet Paşa

Deyim yerindeyse ünvan değişikliği ile Cevdet Paşa'nın iştigal alanı da farklılaşmıştır. Nitekim önce Maraş, Urfa, Zor sancakları ve Adana Eyaleti'nin birleştirilmesiyle oluşturulan Halep Vilayeti'ne vali olarak tayin edildi. İki yıl süren bu görevden sonra Ahmed Cevdet Paşa, *Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Başkanlığı*'na getirildi. Divanın nezarete çevrilmesi üzerine adliye nazırı oldu. Bu dönemde nizamî mahkemeler teşkilatını kurarak bununla ilgili kanun ve nizamnameleri hazırladı. Engin bilgisi, ikna gücü, dirâyet ve vakarı ile temayüz etmesinin tabii neticesinde Devlet-i Aliyye'de birçok önemli vazifelerde bulundu.

Cevdet Paşa'nın dikkat çeken yönlerinden biri de sahibi olduğu makamın hakkını vermesidir. Makamın mahkûmu değil, hâkimi olmuştur. Engin görüşü ve sağlıklı bakış açısıyla kendisine güvenenleri mahcup etmemiştir.

Paşa'nın adliye nazırlığı, günümüz tabiriyle adalet bakanlığı, Osmanlı müesseselerine yeniden Avrupaî bir şekil verme temayülünün filizlendiği zamana rastlamıştı. Bu temayül, adlî hayatımızı da tesiri altına almıştır. Bu tesir öyle bir safhaya ulaştı ki, asırlardan beri teşekkül etmiş olan ve millî örf ile yoğrulmuş dinî bir karakter taşıyan hukukumuz yerine Batı'dan kanun alma arzuları ortaya atıldı.

Bu dönemde Cevdet Paşa'ya şöhret kazandıran gelişmelerden biri de kendi tarafından ortaya kondu. Hanefî fıkhına dayalı bir kanun kitabının hazırlanması gerektiği fikrini ileri sürdü. Bu teklif Avrupa'dan tercüme edilmek istenen ithal kanunlara mâni olmak maksadına mâtuftu. Öyle de oldu. Gerekli merciler tarafından Bâb-ı 'Âli'de teşkil edilen '*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Cemiyeti*'nin reisliğine getirildi.

Mecelle

Devrin önde gelen fıkıh âlimlerinin de yer aldığı bu cemiyet "Mecelle"nin ilk dört kitabını yayımlamaya muvaffak oldu. Beşinci kitabın hazırlığı biterken Cevdet Paşa reislikten azledilerek Bursa Vilayeti'ne vâli olarak tayin edildiyse de birkaç gün sonra bu görevinden de azledildi. Bu arada cemiyetin başına Gerdankıran Ömer Efendi getirildi. Ömer Efendi'nin reisliği esnasında çıkarılan altıncı kitap, ağır tenkitlere uğrayınca, Ahmed Cevdet Paşa cemiyetin başına tekrar geçirildi.

Bundan sonra birkaç kez görevden alınıp başka görevlere atandıysa da "Mecelle", Ahmed Cevdet Paşa ile özdeş olmuştur. Mecelle, dünya hukuk âleminde ve bilhassa Mısır, Suriye ve diğer İslâm ülkelerinde takdir ve şükranla karşılanmış; ilmî ve hukukî kıymeti hakkında günlerce neşriyat yapılmıştır. İslâm Âlemi'nde Batılı kanunlar formunda düzenlenen ilk kanun Mecelle'dir.

Mecelle'de Takip Edilen Metod

Heyet muayyen günlerde toplanır, yazılacak mevzuların tertip ve tahriri görüşülerek kaleme alınmak üzere içlerinden birine havale olunur; karar yazıldıktan ve tekrar kısım kısım maddeler üzerinde bir daha görüşüldükten sonra kabul olunan şekilde tespit olunur ve her madde yazılış bakımından Reis Cevdet Paşa'nın tashihinden geçerdi. Heyet azasından Muallimhane-i Nüvvab Mektebi'nin müdürü olan Yunus Vehbi Efendi de okulda, Mecelle'nin tedvininde cereyan eden çetin münakaşa ve müzakereleri talebeye anlatırdı. Vehbi Efendi'nin kaleminden hiçbir maddenin müzakeresiz yazılmadığını öğreniyoruz.[3]

İslâm Hukuku bilindiği üzere meseleci (casuistique) bir hukuktur. Bunun mânası, akla gelebilecek her türlü ihtimali bir 'içtihada' bağlamak demektir. Bunun için İslâm Hukuku'nda içtihad kapısı açılmış ve Kıyamet'e kadar da ehline açık kalacağı beyân edilmiştir. İşte Mecelle de böyle bir anlayıştan neş'et etmiştir. Çağın icapları da dikkate alınarak, *nassın* bulunmadığı konularda çözümler aranmıştır.

Sultan Abdülaziz'in de desteğini alan Ahmed Cevdet Paşa, meydana getirdiği Mecelle sayesinde Osmanlı Devleti'ni Avrupa'ya benzetme temayülündekilerin arzularını bir dönem için kursaklarında bırakmıştır.[4]

İdarî Alanda Cevdet Paşa

Kısa süren evkaf nazırlığından sonra maarif nazırlığına getirilir. Yukarıda da zikredildiği gibi Cevdet Paşa statükocu bir idareci değil, bir şeyler yapmayı düşünen, düşündüğünü uygulamaya çalışan yürekli bir yöneticiydi. Öyle ki getirildiği maarif nazırlığında; ilkokullardan yüksek okullara kadar her seviyede ders programları yaptırdı, yeni bir *elifba cüzü* hazırlattı. "İbtidaiyye" adıyla modern usulde bir ilkokul açtırdı. Daru'l-Muallimin Teşkilatı'nı; sıbyan, rüşdiye, idadî olmak üzere üç dereceye ayırarak yeniden düzenletti. Buralarda okutulmak üzere Ahmed Cevdet Paşa, "**Kavaid-i Türkiyye**", "**Mi'yar-ı Sedat**" ve "**Adab-ı Sedat**" adlarını taşıyan okul kitapları yazdı.

Adliye nazırı iken ticaret nezareti bünyesindeki ticaret mahkemelerini adliye nezaretine bağladı. İbrahim Ethem Paşa'nın sadrazamlığında dahiliye nazırlığına getirildi.[5] Burada mülkiye memurlarının hal tercümelerinin kaydedildiği "**Sicill-i Ahval Defteri**"ni tanzim ettirdi. Muhtelif bakanlık ve valilik görevlerinden sonra II. Abdülhamid tarafından *Meclis-i 'Âlî*'ye tayin edildi. Cevdet Paşa, bundan sonraki hayatını ilmî çalışmalara ayırdı. Kısa süreli bir hastalıktan sonra 26 Mayıs 1895'te Bebek'teki yalısında vefat etti ve Fatih Sultan Mehmet Türbesi Haziresi'ne defnedildi.[6]

"*İnsan doğuştan medeniyete yatkındır*" diyen Cevdet Paşa, şüphesiz Tanzimat Dönemi'nin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Türk-İslâm ve Doğu Kültürü ile Yenilikçi Batı arasında sentez yapmaya çalışmış bir şahsiyettir. Osmanlı müesseselerinin İslâmî esaslara dayanmakta olduğunu dikkate alarak Batılı devletlerle Osmanlı Devleti'nin farklı din ve medeniyetlerden doğduğunu, bu sebeple de her yönden Batılılaşmanın hem yanlış hem de imkânsız olduğunu düşünmüş, sonuç olarak Batı taklitçiliğine ve maddeci felsefeye şiddetle karşı çıkmıştır. Buna karşın yenilikçiliğe de kapalı olmayan Cevdet Paşa, Batı'nın pozitif alandaki üstünlüğünü

kabul ederek Osmanlı müesseselerinin Batı tarzında ıslahını savunmuştur.

Osmanlı'nın büyüklüğünü hilafet ile saltanat kurumlarının birleşmesinde gören Cevdet Paşa, Meclis-i Mebusan'ın kapatılması sırasında II. Abdülhamid'i haklı bularak desteklemiş ve Midhat Paşa'nın Yıldız Mahkemesi'ndeki yargılanmasında önemli rol oynamıştır.

İktisad Görüşü

"Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü" adlı doktora tezinde Dr. Ümit Meriç, iktisad görüşüyle ilgili şunları yazmıştır: "Paşa, ticarete çok önem verir. Ticaret için "*ruh-i kalb-i devlet*"tir derdi. Ticaret yollarının genişletilmesi ve tüccar gemilerinin artırılması maksadına ulaşmak için akla en yakın ve emin görünen yol «*serbest ticaret*» kaidesidir. Paşa'ya göre servetin gerçek kaynağı: "*Devletlerin hakiki geliri, ahali üzerine müesses olan şeyler olup, devletin gelirini artırmak reayanın servetini çoğaltmak ile hâsıl olagelir. Reayanın servetinin çoğaltılması ise siyasî huzurla olur.*" Paşa'ya göre iktisad siyaseti, siyaset de iktisadı tayin eder.(7)

Cevdet Paşa iktisadî hayatta liberalizmi benimsemiş ve devletin kalkınması için kapitülasyonların kaldırılması gerektiğini savunmuştur. İş hayatında ise Müslümanların da anonim şirketler kurmasını teklif etmiştir. İktisadî hayatın inkişafının huzurlu ortam ve iş bilen idarecilerle mümkün olacağı aşikârdır. Bu bakımdan Cevdet Paşa devlete de huzurun sağlanması için çeşitli görevler biçmektedir.

Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarihçiliği

Birçok yönüyle temayüz etmiş olan Cevdet Paşa'nın belki de en öne çıkan yönü tarihçiliğidir. A. Hamdi Tanpınar'ın "*İbn-i Haldun'un son şakirdi*" dediği Cevdet Paşa'nın tarihçiliğinde İbn-i Haldun'un görüşlerinin ciddi tesiri olmuştur. **"Tarih-i Cevdet"** namıyla bilinen ve 6 cilt olarak

neşredilen kitabı takdire şayandır. Bunun yanı sıra **"Kısas-ı Enbiya"**, **"Tezâkir"** eserleri vardır. **"Tezâkir"** bizzat kendi döneminde yaşanan olaylara dair notlardan teşekkül etmiş bir hatırat niteliği taşımaktadır. **"Maruzat"** ise II. Abdülhamid'in isteği üzerine kaleme almış olduğu tarihî ve siyasî olayları hâvî eseridir.

Tarih sahasında daha birçok esere imza atan Ahmet Cevdet Paşa sağlıklı görüşü ve velûd kalemiyle dönemine ve kendinden sonraki çağa ışık tutmuştur.

"Tatili tatil" eden Cevdet Paşa, itibar edilen ve itibar gören tutumuyla ilim çevresine, siyaset adamlarına ve kendisini yetiştirmek isteyen genç kuşağa örnek gösterilecek değerli bir devlet adamıdır.

Elinizdeki Eser Hakkında

Elinizdeki bu eser, Üstad Mehmet Şevket Eygi'nin himmet ve teşvikleriyle karanlıkta kalmaktan kurtulmuş ve açığa çıkmıştır. Tarafıma ise onu sadece Latin harfleriyle hazırlamak kalmıştır. Bu hususta şunu ilaveten söylemeyi elzem sayıyorum ki, Ahmed Cevdet Paşa'nın bazı müteferrik eserleri gibi bu eseri de unutulmuş veya diğerlerinin gölgesinde kalarak dikkatleri çekmemiştir.

Bu eserinde Cevdet Paşa, ağırlıklı olarak iman ve İslâm'ın amelî meselelerinden öncelikli olarak namaz, abdest, teyemmüm, gusül gibi bahislere değinmiş, imanî konuları eserin hacmine göre biraz daha geniş anlatırken diğer konuları alabildiğince özetleyerek geçmiştir. Bu bakımdan bu eser, klasik ilmihal kitapları veya Mızraklı İlmihal'den farklıdır. Konuları maddeleştirmeyerek bütünlük içinde anlatmayı denemiştir. Yazının dili bazı yerlerde bugün kullanılmayan kelime ve tamlamalardan oluşsa da genellikle devrine göre sadedir. İslamî terimlere aşina olanlar için anlaşılır bir dil kullanılmıştır denilebilir.

Dipnotlar

(1) Yusuf Halaçaoğlu, M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. VII, 443-450; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, I, İstanbul 1982, 236-237; Fatma Aliye, *Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı*, İstanbul 1994; Osman Nuri Topbaş, *Abide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı*, İstanbul 1999, s. 322.

(2) Osman Nuri Topbaş, Age, s. 323.

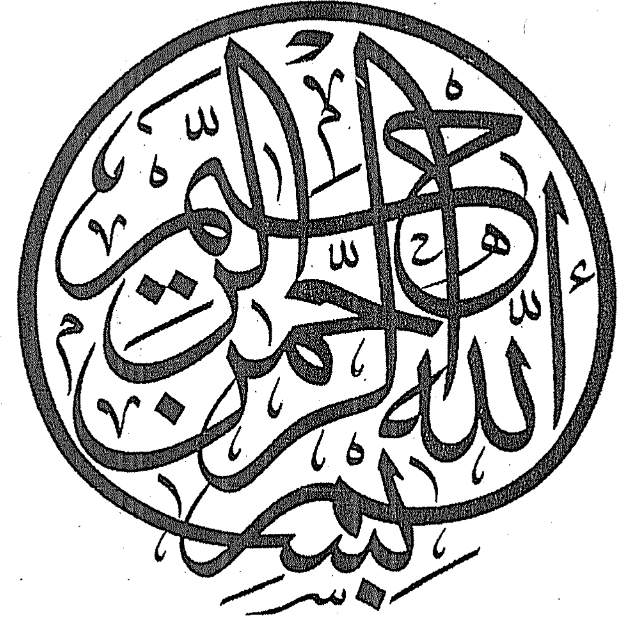
(3) Ali Hikmet Berki, *Açıklamalı Mecelle*, Hikmet yay, 2. baskı, İstanbul 1979, s. 9.

(4) Osman Nuri Topbaş, Age, s. 323-331.

(5) A. Teyfur Erdoğdu, *Dahiliye Nezareti Teşkilat Tarihi, 1826-1922*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniv., Ankara 2005.

(6) Yusuf Halaçaoğlu, M. Akif Aydın, "Agm".

(7) Ümit Meriç, *Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü*, Ötüken Yay., 2. baskı, İstanbul 1979, s. 137-138.

Sevgili Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz «**İlim öğrenmek erkek ve kadın her Müslüman'a farzdır**» buyurmuşlardır. Buradaki ilimden maksat, insana dünyada geçici olarak, âhirette ebedî olarak selâmet ve saâdet kazandıracak olan ve Kur'an-ı Kerim ile Sünnet'ten çıkartılan bilgi ve kültürdür. Bunun başında da ilmihal dediğimiz temel İslamî bilgiler gelir. Öyle Müslümanlar var ki, "Allah'ın sıfatlarını say!" deseniz sayamıyor ama beynini, hiçbir faydası olmayan gelip geçici dünya dedikoduları, güncel hâdiseler, değersiz malumat ile doldurmuştur. Böylelerine acımak gerekmez mi? Her Müslüman, kendisine ebedî mutluluk kazandıracak olan temel ilmihal bilgilerini öğrenmeli ve onları hayata geçirmelidir. (Yayıncı).

Eser-i Ahd-i Hamîdî

İLMİHAL*

بسم الله الرحمن الرحيم

Bismillâhirrahmânirrahîm

Her âkil bâliğ olan Müslüman, er olsun avret olsun ilmihâlini yâni kendisine farz olan ilimleri öğrenmek elzem ve akdemdir.

Bu ilimler iki kısımdır: Birinci kısmı akâid-i İslâmiyye'dir; Allah'a ve Peygamber'e inanmak gibi. İkinci kısmı a'male yani Allahu Teâlâ Hazretlerinin kullarına farz ettiği ibadetlere müteallıktir. Beş vakit namâz kılmayı öğrenmek gibi.

Bu risalede işte o iki kısımdan pek muhtasar olarak bahsolunacaktır.

* Bu İlmihal'in bir nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi 2181'dedir.

BÂB-I EVVEL

Akâide Dairdir

Allahü Teâla Hazretlerinin birliğine ve Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem hazretlerinin peygamberliğine imân eden kimse Müslüman olup, ona Mü'min ve Müslim denilir.

İman, Hazret-i Peygamber'in taraf-ı ilahîden getirdiği şeylerin cümlesine inanmak yani onları kalben tasdîk etmektir ki, bâtınî bir iz'an ve inkiyâd demektir. Lâkin mü'min bunu diliyle de ikrâr eylemeli yani *Kelime-i Tevhîd*'i yâhûd Kelime-i *Şehâdet*'i söylemelidir. Ta ki îmânı muteber ola.

İslâm dahi ol iz'ân ve inkiyâd-ı bâtınîyi lisanen ikrâr ile yâhûd namâz kılmak gibi bir vechile izhâr etmektir. Bu cihetle îmân ve İslâm birbirinden ayrılmaz.[3]

Ammâ diliyle ikrâr edip de kalben inkâr eden kimse münâfıktır. Yani zâhiren Müslim ve bâtınen kâfirdir ve kâfirden eşna'dır.

Kelime-i Tevhîd

لا اله الا الله محمد رسول الله

Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah

Mânâsı: Allah'tan başka mâbûd yoktur. Muhammed Allah'ın peygamberidir.

Kelime-i Şehâdet

أشهد أن لا إله إلاّ الله و أشهد أنّ محمداً عبده و رسوله

Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve resulühü.

Mânâsı: Şehadet ederim ki, Allah'tan başka mabut yoktur ve şehâdet ederim ki Muhammed onun kulu ve peygamberidir.

Müslümân olan kimsenin altı şeye îmân etmesi yani:

آمَنْتُ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ
وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللهِ تَعَالَى

Âmentü billâh ve melâiketihi ve kütübihi ve rüsülihi ve'l-yevmi'l-âhir ve bi'l-kaderi hayrihi ve şerrihi min'Allahi teâlâ demesi lazımdır.

Mânâsı: Allah'a ve meleklerine ve kitaplarına ve peygamberlerine ve yevm-i âhirete ve kadere, kaderin hayr u şerrine yani hayır ve şerr her ne ki vâki ola hep Allahu Teâlâ Hazretlerinin takdîriyle olduğuna inandım.

Bu Altı Şeyin Tafsîli

Allahü Teâlâ

Bütün âlemi yaradan yani yoktan var eden Allahu Teâlâ Hazretleridir ki, birdir, şerîk ve nazîri yoktur. Herkes ona muhtâc olduğu halde o her[4]kesten müstağnidir. Evlâdı olmaktan ve ana ve babadan münezzehtir. Hiçbir ferd ona küfüv değildir. Mekândan ve cihetten ve yemek, içmek, uyumak, uyuklamak gibi cismânî sıfatlardan berîdir. Herşeye kâdirdir. Dilediğini yapar, O'na kimse mâni olamaz, her şeyi bilir ve görür ve işitir ve Kur'an-ı Kerîm O'nun Kelâmı'dır. Lakin azâdan münezzehtir. Gör-

mesi bizim gibi göz ile işitmesi kulak ile ve kelâmı lisân ve savt ve harf ile değildir. Elhâsıl her türlü kemâl sıfatlarıyla muttasıftır ve noksân sıfatlardan münezzehtir.

Melâike-i Kirâm

Melekler yemez, içmez ve günâh işlemezler. Onlarda erkeklik ve dişilik yoktur. Kimi yerde, kimi gökte daima ibadet ve tesbih ederler ve bazıları benî Âdem'e müvekkel olup onlara *hafaza ve kirâmen kâtibîn* denir. Onlardan biri insanın sağ tarafında bulunup sevâbları yazar biri de sol tarafta bulunup günâhları yazar.

Cebrâîl ve Azrâîl ve İsrâfîl ve Mîkâîl aleyhimüsselâm melâikenin en büyükleridir. Cebrâîl, zelzelelere ve Cenâb-ı Hakk'ın gazabına müstehak olan memâliki yere geçirmek gibi işlere müvekkeldir. Peygamberlere vahiy getiren dahi odur. Azrâîl can almağa ve İsrâfîl sûru üfürmeğe ve Mikâîl yağmur ve nebâtât gibi şeylere müvekkeldir.

Cennet'in hazînedârı olan *Rıdvân* ve Cehennem'e müvekkel olan *Mâlik* aleyhimüsselâm dahi havâss-ı melâikedendir.

Kütüb-i Münzele

Allâhü Teâla bazı peygamberâna Cibrîl-i Emîn yani Cebrâîl ile gökten [5] kitaplar indirmiştir. Bunların dördü büyük kitâplardır ki Tevrât, Zebûr, İncîl, Kur'ân'dır. Ve diğerleri *suhuf* yani ma'dûd sahifelerdir.

Tevrât-ı Şerîf Mûsâ aleyhisselâma ve Zebûr-i Şerîf Dâvûd aleyhisselâma ve İncîl-i Şerîf İsâ aleyhisselâma ve Kur'ân-ı Kerîm Muhammed aleyhissalâtü ve's-selâma gönderilmiştir.

Ve on suhuf Âdem aleyhisselâma ve elli suhuf Şît aleyhisselâma ve otuz suhuf İdrîs aleyhisselâma ve on suhuf İbrâhîm aleyhisselâma nâzil olmuştur.

Bunların cümlesi hakktır ve Kûran-ı Azîmu'ş-Şân hepsinin efdalidir ve hepsinden muahhar olup evvelkilerinin a'mâle müteallik olan bazı ahkâmını neshetmiştir ve onun ahkâmı kıyâmete dek bâkîdir.

Peygamberân-i Azâm

Melekler gibi peygamberler dahi günâh işlemekten ma'sûmdurlar. Cümle peygamberlerin evveli Âdem aleyhisselâm ve âhiri Muhammed Mustafâ aleyhissalâtü ve's-selâmdır. Bu ikisinin arasında çok peygamberler gelip geçmiştir. Sayısını ancak Allahu Teâlâ bilir. Kur'ân-ı Kerîm'de mezkûr olan peygamberler bunlardır:

Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhîm, Lût, İsmaîl, İshak, Yakûb, Yûsuf, Eyyûb, Şuayb, Mûsâ, Harûn, Dâvud, Süleymân, Yûnus, İlyâs, Elyesa', Zülküfl, Zekeriyâ, Yahyâ, İsâ, Muhammed aleyhimussalâtü ve's-selâm. [6]

Üzeyr ve Lokmân ve Zülkarneyn dahi Kur'ân-ı Kerîm'de mezkûr iseler de onların hakkında ulemâ ihtilâf ettiler; kimi nebi kimi veli dediler.

Hazret-i Muhammed Habîbullah ve İsâ Rûhullah ve Mûsâ Kelîmullah ve İbrâhîm Halilullah ve Nûh Neciyyullah ve Âdem Safiyyullah diye yâd ve tavsîf olunurlar. Bu altısı hep peygamberlerin efdalidirler ve cümlesinin efdali Habîbullah olan Muhammed Mustafâ'dır.

Eyyam-ı Âhiret

Âlem-i âhiretin birinci konağı kabirdir ki meyyiti sıksa gerektir ve kâfir ile bazı usât-ı mü'minîn kabirde azâp görseler gerektir.

Meyyit kabre konulduktan sonra *Münker* ve *Nekir* adlı ve heybetli iki melek gelip

-Rabb'in kimdir dinin nedir peygamberin kimdir kıblen nedir?

diye suâl ettikde kâfirler ve fâsıklar cevâp veremeyip türlü azâp çekerler. Ammâ

-Rabbim Allâhü Teâla'dır, dînim dîn-i İslâm'dır peygamberim Muhammed aleyhisselâtü ve's-selâmdır kıblem Ka'be'dir.

diye cevâp veren mü'minler kabirlerinde türlü ni'metlere nâil olurlar. Onun için cenaze defnolunduktan sonra telkîn verilir. Lâkin şehîdlere telkîn verilmek münâsip olmaz. Zîrâ onlara kabirde suâl yoktur. Melekler onların cenâzelerine hâzır olurlar ve onların yaraları ve kanları Cennet'lik olduklarına şahittir ve onlar teslîm-i rûh etmeden Cennet'teki yerlerini ve hurîlerini görürler. Ve bir de şehîdlere mey-yit demek caiz değildir. Onlar ind-i Bârî'de diridirler, Kıyâmet'e dek merzûk ve mütena'im olurlar ve rûz-i haşirde nâsa şefâ'at ederler. [7]

Yevm-i Kıyâmet

Sûr, İsrâfîl aleyhisselâmın elinde olup onu üfürmek için Allâhü Teâla'nın emrine muntazırdır.

Emr-i ilâhî gelince Sûr'u üfürecek ve ondan gâyet şiddetli bir sadâ çıkacak, yerde gökte ne kadar canlı mahluk var ise bulundukları yerlerde düşüp ölecekler ve Kıyâmet kopup Âlem harâp olacaktır.

Şöyle ki, şiddetli zelzelelerden yeryüzündeki binalar yıkılacak ve dağlar pârelenip ve toz gibi ufaklanarak havâya karışıp dağılacak ve nehirler taşacak ve acı sular tatlı sulara karışacak ve yıldızlar dağılıp düşecek ve Âlem nice bin yıl ıssız kalacaktır. Badehû yeryüzü düzlenip Âlem bir başka âlem olacaktır. Sonra Cenâb-ı Hakk İsrâfîl'i diriltip tekrar Sûr'u üfürmesi için ona emir verecektir.

Haşr-i Ecsad

Âlem nice bin yıl ıssız yattıktan sonra İsrâfîl aleyhisselam ikinci defa Sûr'u üfürünce cümle ölüler hatta hayvanlar bile dirilecek ve nâs hep çıplak ve yalın ayak başı kabak kabirlerinden kalkacaklar. Görecekler ki yeryüzü bozulup düzelmiş dümdüz olmuş bu hale hayran hayran bakacaklar. Güneş'in harareti pek ziyade olduğu halde aç ve susuz ayak üzre sıkışıp ter içinde kalacaklar ve kimi yayan yürüyerek ve kimi yüzü üzre sürünerek meydân-ı mahşere gidecekler.

Lâkin enbiyâ ve şühedâ ve evliyâya ve selâtîn-i İslâm'a* ve sâir ashâb-ı adâlet ile mücâhidîn ve ulemâ ve sulehâya Cennet'ten hulleler ve burâklar getirilecek, onlar da giyinip ve binip mahşere gidecekler ve havz-ı Muhammedî'den *şarâb-ı Kevser* [8] içecekler. Ve şehîdlerin kanlı rûbaları nurdan biçilmiş hulleler gibi olup güruh güruh mahşere giden halk arasında onlar mümtaz olacaklardır.

---

* Sultan I. Murad Hüdavendigâr gibi takva ve adalet sahibi, velî, dine ve Şeriat'a yaptığı hizmetlerle Peygamberimizin şefaatine lâyık olmuş, üstelik şehâdet şerbetini içmiş selâtini kasd ediyor... (*Naşirin notu*)

Defter ve Hesâb ve Mükâfat ve Mücâzât

Mahşerde cümle mahlûkat toplanacak ve hep melekler saf saf durup *dîvân-ı adâlet* kurulacak ve herkes[e] ömrünü nereye ve emvâli nereden kazanıp nerelere sarf etmiş olduğu sorulacaktır.

İbtidâ Cibrîl aleyhisselâm da'vet olunup *Dîvân-i Bârî*'nin mehâbetinden titreyerek geldikte Cenâb-ı Hakk

-Benim sana emânet eylediğim emirleri ne yaptın?

deyince

-Peygamberlere teblîğ ettim

diyecek ve peygamberlerden sûal olundukta onlar da

-Yâ Rab o bize teblîğ etti biz de ümmetlerimize teblîğ ettik

diyecekler.

Kirâmen katîbinin dünyada yazdıkları defterler dağılıp sâhiplerine verilecek herkes defter-i a'mâlini okuyup dünyâda iken ne işlemiş ise tamâmen yazılmış olduğunu görecek ve bir bir hesâbları görülecektir. Fakat bu defter ve muhâsebe işi umûmî değildir. Zîrâ Ümmet-i Muhammed'den nice bin kimsenin bilâ-hesâb dâhil-i Cennet olacakları *Leyle-i Mi'râc*'da taraf-ı İlâhî'den Habîb-i Ekrem'ine tebşîr buyrulmuştur.

Cenâb-ı Hakk ol gün her mazlûmun hakkını zâlimden alıverecektir. Şöyle ki zâlimin amel-i hayrından mazlûmun hakkı miktarını alıp mazlûma verecek ve eğer zâlimin amel-i hayrı yok ise mazlumun hakkı miktarı günâhını zâlimin üzerine yükledecektir.

Hayvânâtın hukûku dahi ihkâk olunacaktır. Şöyle ki biri diğerini dürtmüş ise bu dahi onu dürtmekle hakkını alacaktır.

Ol gün herkes nefsî nefsî diyerek kendi başının çaresini arar [9] ve her kimde az çok hakkı var ise ister. Kişi karındaşından ve anasından ve babasından kaçar.

Şehîdlere gelince onlar cân verip Cennet almışlar ve Hakkça hesaplarını kesmişler iken onlar da kul hakkıyla muâheze olunsalar gerektir. Zîrâ kul hakkından geçmez, Allâhü Teâla dahi adildir, icrâ-yı adâlet eder.

Mansıb-ı nübüvvetten sonra şehâdet mertebesi en büyük bir rütbe olduğundan evliyâullah bile şehâdet rütbesini arzu edegelmişlerdir. Ehl-i mahşer arasında öyle büyük rütbe ile mümtâz olan bir şehîdi bir fâcirin *Dîvân-i Bârî*'de muhâkemeye çekmesi ne kadar züldür. Asker olan askerliğin kadr ü şanını bilip de kul hakkından begâyet sakınmalıdır.

Mahşerde mîzân kurulacak ve herkesin amelleri tartılacaktır. Sevâbı ziyâde gelenlere Cenâb-ı Hakk Cennet ve Cemâl'i ile lütf ve ihsân eyleyecektir. Ve günâhı ziyâde olanlar Cehennem'e müstehakk olacaklar. Meğer ki Cenâb-ı Hakk mücerred lütf ve keremi ile afv eyleye yâhûd bir taraftan şefaat erişe.

Ol gün enbiyâ ve şühedâ ve ulemâ mü'minlere şefâat eyleyeceklerdir. Fakat bir mücâhidin memleketinde bıraktığı zevcesine hiyânet eyleyen kimsenin afvı ancak ol mücâhidin şefâatine mevkûftur. Çünkü bir askerin memleketinde kalan zevcesi sâir mü'minlerin vâlide ya hemşîre yâhud kerîmesi hükmündedir ve o mü'minlere hem zevci tarafından hem de taraf-ı

İlâhî'den emânettir. Öyle muhterem bir emânete hıyânet eyleyenlerin halâsı ise pek müşkildir.

Hasenât ve seyyiâti siyyân olan mü'minlere dahi Cenâb-ı Hakk merhamet eyler. Lâkin bir müddet 'Arâf'ta tevakkuf ederler ve ehl-i irfân ve adâlet ve mücâhidîn ve salihîn dahil-i Cennet olduktan sonra onlar dahi Cennet'e giderler. [10]

Mahşer günü ellibin sene kadar mümted olacaktır. Bu müddet zarfında nâsın muhâsebesi ve cümle halkın muhâkemesi görülecektir.

Hayvânların hukûku ihkâk olunduktan sonra Cenâb-ı Hakk onlara "Toprak olunuz!" diyecek, onlar da toprak olacaklardır. İşte o zaman kâfirler "Keşke biz de toprak olsaydık" diyecekler ve nedâmetin faidesi olmayan vakitte izhâr-i nedâmet eyleyeceklerdir.

Cennet ve Cehennem hep dünyada kazanılır. Son pişmanlığın fâidesi olmaz ve âhirette tahassür ile ah u vah etmekten başka yapacak bir şey kalmaz.

Mahşerde muhâsebe ve muhâkeme işleri hitâm buldukta ehl-i Cennet ve ehl-i Cehennem takım takım ayrılacak ve Cehennem üzerine Sırât Köprüsü kurulacak; ehl-i Cennet onun üzerinden kimi yıldırım gibi, kimi rüzgar gibi ve kimi süratli koşan atlar gibi geçip Cennet'e gidecekler. Ehl-i Cehennem ise geçemeyip ateş içine düşecekler ve Cehennem'in yedi katında derekelerine göre yerleşecekler.

Kâfirler Cehennem'de müebbed kalacaklar. Ammâ usât-ı mü'minîn günâhları kadar yandıktan sonra çıkıp dâhil-i Cennet olacaklardır. Zîrâ mü'min büyük günah işlemekle kâfir olmaz. Zerre kadar imânı olan Cehennem'de müebbed kalmaz.

Kader-i İlâhî

Allahu Teâlâ Hazretleri hep olmuş ve olacak şeyleri bilip ezelde takdîr ve irâde buyurmuştur. Lâkin kullara irâde-i cüz'iyye verip onu hasenâta sarf edenlere lutf ve ihsân ve seyyi'ata sarf edenlere itâb ve ikâb etse gerektir. [11]

Biz Allahü Teâla Hazretlerinin künh-i zâtını bilemediğimiz gibi sıfâtını dahi zihnimiz ihâta edemez. O kendini Kur'ân-ı Kerîm'de ne türlü vasfettiyse biz de O'nu öyle vasfederiz. Kader ve kazâ dahi O'nun sıfat-ı kadimeleri olmağla sırr-ı kader ve kazâyı gereği gibi anlayamayız. Bize göre lâzım olan ancak her işte esbâbına teşebbüs ile beraber Cenâb-ı Hakk'a tevekküldür. Tarlayı sürüp tohumu ekmeli de sonra Cenâb-ı Hakk'a mütevekkil olmalıdır. "*Tedbîrde kusur etme ki takdîre bühtân etmeyesin*" derler.

Tetimme

Bir mü'mine "Ne millettensin?" diye suâl olundukta "Millet-i Muhammediyye'denim" diye cevâp vermelidir.

Dîn ve **millet**, Hazret-i Peygamber'in taraf-ı İlahî'den akaide dair getirdiği şeylerdir ki yukarıda icmâlen beyân olundu. İşte İslâm budur. Enbiyâ-ı sâlifenin telkîn ettikleri dîn dahi budur.

Şerîat, Hazret-i Peygamber'in taraf-ı İlahî'den a'mâle dâir getirdiği şeylerdir ki inşâallahü'l-kerîm bab-ı sânide onlara dair biraz malûmât verilecektir.

«İtikâdda sâhib-i mezhebin kimdir?» diye suâl olunsa «Ehl-i Sünnet ve Cemâat'tır» diye cevâp vermelidir. Ve Ehl-i Sünnet ve Cemâat Mezhebi hakktır

ve onlara muhâlif olan mezhebler bâtıldır diye hükmetmelidir.

Çünkü Ehl-i Sünnet ve Cemâat Mezhebi Ashâb-ı Kirâm'ın ve kibâr-ı tâbîinin akâididir. Ve Kur'ân-ı Kerîm'in mantûk ve mefhûmuna muvâfıktır. Ammâ sonradan zuhûr eden fırak-ı dâllenin meydâna çıkardıkları yanlış itikâtlar hep [12] bid'at ve dalâlettir. Öyle sapık adamların itikâdlarından ictinâb ile selef-i sâlihine uymak lâzımdır.

«Amelde sâhib-i mezhebin kimdir?» diye suâl olunsa «İmâm-ı A'zâm Ebû Hanîfe rahmetullahi aleyh hazretleridir» diye cevâp vermelidir. Lâkin Mezheb-i Hanefî hakktır, diğer mezhepler bâtıldır denilemez. Belki biz Mezheb-i Hanefî'nin savâb olduğu zann ve itikâdındayız denilir.

Ve mezhebim Mezheb-i Hanefî'dir demenin ma'nası ibâdat ve muâmelâtta Ebû Hanîfe Hazretlerini imâm edinip a'mâle dâir onun Kur'ân ve hadîsten istihrâc eylediği ahkâmı kabûl ettim ve onun ictihadı üzre 'ameli ihtiyâr ettim demektir.

Bu bahsin tafsîli şu vechiledir ki, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına emr ü nehyleri vardır. Bunların ahkâmı: Farz, vâcib, harâm, mekrûh, mübâhtır. Resûlullah sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem Hazretleri dahi bazı şeyleri sünnet kılmıştır. Bazı şeyler de müstehabdır. Bu ahkâm-ı şer'iyyenin bazıları Kur'ân-ı Kerîm'den veya Hadîs-i Şerîf'den pek sarih ve âşikâr olarak anlaşılır. Bazıları da hafî olup onları ancak ulemâ ve fukahâ istihrâc edebilir.

Asr-ı Saâdet'ten sonra ashâb-ı kirâm radıyallahü anhüm cihâd ve gazâyı ehemm görüp ona çalıştılar. Kur'ân-ı Kerîm'den ve Hadîs-i Şerîf'ten ahkâm çıkarıp zabt ü tahrîre elleri değmedi. İhtiyâçları da yok idi. Zira onların ekseri fakîh ve müctehid idiler. Lede'l-hâce ictihâd ile amel ederlerdi. Ve o zâman halk arasında istiftâ az vâki olurdu. Sonraları ehl-i İslâm tekessür ettikçe havâdis dahi tekessür ederek nâsın fetvâya mürâcaatları çoğaldı, cehl ise şâyi' oldu. [13]

Onun üzerine ulemâ ve fukahâ başka işlerden ferâgat ile bezl-i cehd eylerek Kur'ân ve Hadîs'ten ahkâm-ı şer'iyye istihrâcına kıyâm ile akılları erdiği kadar anlayabildikleri mesâili zabt ü tahrîr ile ve Şerîat'ta sarâhaten beyân olunmayan hususlarda kıyâs ile a'mel eder oldular.

İşte bunlara *müctehid* denilir ki cümlesi Saîd bin el-Müseyyeb ve Hasan-ı Basrî ve Saîd bin Cübeyr ve Mücâhid ve Şa'bi ve Süfyân-ı Sevrî ve İbni ebi Leyla ve A'meş ve Ebû Hanîfe ve Mâlik ve Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel ve Davûd-ı Zâhirî gibi kâmil ve fâzıl ve ilmiyle âmil zatlar olup her birine bir tâife tâbi' olmuş idi.

Bu müctehidler bazı ahkâm-ı şer'iyyede yekdiğere muhâlif bulunmuşlar ise de cümlesi Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ten olarak itikâdca müttehid olduklarından birbirini bid'at ve dalâlete nisbet eylemezler, lâkin her biri kendi ictihâdının savâb olduğu itikâdındadır. Ve savâba isâbet için vüs'aları kadar bezl-i cehd eylemiş olduklarından hatâları dahi mafüvdur. Bu cihetle herhangisi ihtiyâr olunsa beis yoktur.

Tâbiîn ve tebe-i tabiîn zamânlarında böyle pek çok müctehidler var idi. Sonra ekserinin etbaı munkariz oldu. Ve meydânda dört mezheb yani Hanefî ve Mâlikî ve Şâfiî ve Hanbelî mezhebleri kaldı. Ve

daha sonraları Hanbelîler pek ziyâde azaldı. Şimdi memâlik-i İslâmiyye'nin ekseri Hanefî'dir.

İmâm-ı 'Azam Hazretleri'nin şakirdleri içinde dahi imâmlar vardır. [14] En meşhurları İmâm Ebu Yusuf, İmâm Muhammed, İmam Züfer'dir. Bunların bazı mesâilde üstâdlarına muhâlif kavilleri vardır. Lâkin usûl-i mezhebde üstâdlarına tabi' olduklarından ayrı mezhep sâhibi sayılmazlar.

Şimdi biz bâlâda mezkûr olan ahkâm-ı şer'iyyeyi beyân edelim.

Farz, Vâcib

Farz ve vâcib ikisi de Cenab-ı Hakk tarafından işlenmesi emrolunan a'meldir. Fakat sûret-i kat'iyyede yani şüphe götürmez ve te'vîl kabûl etmez vechile emrolunmuş ise *farz* denilir. Ve eğer öyle katî olmayıp da başka manâya haml olunabilecek vechile emrolunmuş ise *vâcib* denilir.

Mesela beş vakit namâz kılmak farzdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de beş vakit nâmazı kılınız diye sarâhaten emrolunmuştur. Ammâ 'Iyd-i Adhâ'da kurbân kesmek vâciptir. Zira buna dâir olan deliller şüpheden hâli değildir. Ezcümle Sûre-i Kevser'de "Namâz kıl ve hayvan kes" diye emrolunmuş ise de bayram namâzı kıl ve kurban kes diye tasrîh olunmayıp mutlak olarak irâde buyrulmuş olduğundan vücûbu ifade eyleyip farziyeti icâb etmez.

Farzı terk eden azâb-ı Cehennem'e lâyık ve inkâr eden kâfir olur. Vâcibi terk eden dahi azâb-ı Cehennem'e lâyık olur. Ammâ inanmayan tekfir olunmaz.

Sünnet, Müstehab

Sünnet, Resûlullah sallallahü teala aleyhi ve sellem Hazretlerinin ekser evkatte işlemiş olduğu şeydir. Terk eden azâba layık olmaz, lâkin itâba müstehak olur. Ezân okumak, ikamet getirmek ve namâzı cemâatle kılmak ve çocukları hitân yani sünnet etmek gibi. [15]

Müstehab oldur ki Resûl-i Ekrem onu ömründe bir ya iki kere işlemiş yâhud işlenmesinde sevâb olduğunu beyân eylemiş ola. İşlemeyene ikâb ve itâb yoktur, lâkin işleyene sevâp vardır. Nâfile namâz kılmak ve nâfile oruç tutmak ve nâfile sadaka vermek gibi.

Mübâh

Mübâh oldur ki gerek işlenmesinde, gerek işlenmemesinde ne sevâp var, ne günâh var. Lâkin mahşerde hesâbı görülür, oturmak, kalkmak, yürümek gibi.

Harâm

Allahü Teala'nın kat'iyen nehyettiği şeydir ki farzın mukâbilidir. Onu işleyen azâb-ı Cehennem'e müstehak ve helâl addeyleyen kâfir olur. Katl-i nefs ve zinâ ve gıybet ve kizb ve bühtân gibi.

Kerâhat

Kerâhat iki kısımdır; biri *kerâhat-i tahrîmiye*dir ki vâcibe mukâbil olur ve onu işleyen Cehennem'e layık olur, lâkin inanmayan kâfir olmaz. Eşek eti yemek gibi.

İkincisi *kerahat-i tenzihiyye*dir ki işleyen azaba layık olmaz, lakin itaba layık olur. Kedi ve fare artığı yemek gibi. [16]

BÂB-I SÂNÎ

A'mâle dâir olan mesâil-i şer'iyye beyânındadır

İmânın kemâli, farz olan a'meller iledir ve farz olan a'meller Kelime-i Şehâdet'ten sonra her gün beş vakit namâz kılmak ve Ramazân ayında her gün oruç tutmak ve yıllanmış malın zekâtını vermek ve gücü yeten kimseye göre ömründe bir kere Hacc etmektir.

İslâm işte bu beş şey üzerine binâ olunmuştur. Binâenaleyh İslâm beş direkli bir çadıra benzer ki Kelime-i Şehâdet onun orta direği ve namâz ve oruç ve zekât ve hacc diğer direkleri gibidir ve bunların aslı ve akdemi ve Müslümânlığın alâmeti namâzdır.

Onun için her âkil bâliğ olan Müslüman bâb-ı evvelde beyân olunduğu üzere imân olunan altı şeyi belledikten sonra namâzın farzlarını ve vâciplerini öğrenerek beş vakit namâz kılmayı sâir umûruna takdîm etmelidir. Ve evlâdına ve evlâdı hükmünde olanlara da yedi yaşına girdiklerinde öğretmelidir.

Namâz

Sabâh namâzının farzı iki ve akşam namâzının farzı üç ve öğle ve ikindi ve yatsı namâzlarının farzları dörder rekattir.

Bu dört rekatli olan farzlar seferde ikişer rekat kılınır.

Sabâh namâzının farzından evvel iki ve öğle namâzının farzından evvel dört ve sonra iki ve akşam ve yatsı namâzlarının farzlarından sonra ikişer rekat namâz kılmak *sünnet-i müekkede*dir. Ve ikindi ve yatsı namâzlarının farzlarından evvel dörder rekat kılmak *sünnet-i gayr-i müekkede*dir. [17]

Ve yatsı namâzından sonra üç rekat salât-ı vitr kılmak vâciptir.

Ve Ramazân geceleri [yatsı] namâz[ın]dan sonra ve salât-ı vitrden evvel teravih kılmak *sünnet-i müekkede*dir.

Herhalde namâza durabilmek için evvel be-evvel zîrde beyân olunacağı vechile tahâret lazımdır.

Abdest

Abdestin farzları dörttür ki yüzünü ve dirsekleriyle beraber ellerini yumak ve başının dört bölüğünden bir bölüğüne meshetmek ve topuklarıyla beraber ayaklarını yumaktır.

Ve evvela Besmele ile ellerini ve ağzını ve burnunu üçer kere yıkadıktan sonra dirsekleriyle beraber ellerini üç kere yıkamak ve başına kâmilen kaplama meshetmek ve badehû topuklarıyla beraber ayaklarını üç kere yıkamak ve kulaklarının içini şehadet parmağının ucuyla ve dışını başparmağının içiyle meshetmek sünnettir. Baki üç parmaklarının arkalarıyla boynunu meshetmek dahi müstehabdır.

Abdestli iken mestlerini giyen kimse mukîm ise yirmi dört saat ve misâfir ise üç gün üç gece mestlerinin üzerine mesheder.

Gusl yani Yıkanmak

Guslün farzları üçtür ki ağzını ve burnunu ve cümle bedenini yumaktır. Ve ibtidâ istincâ yerlerini yıkayıp diğer yerinde necaset var ise onu dahi temizledikten sonra vech-i mesnun üzre abdest almak ve badehû sâir azâyı üç kere yıkamak sünnettir. [18]

Teyemmüm

Gerek abdest gerek gusl için su bulamayan kimse teyemmüm eder. Şöyle ki teyemmüme niyet eyleyerek ellerini temiz toprak üzerine vurup iki eliyle yüzüne kaplama meshettikten sonra tekrar ellerini toprağa vurup sol eliyle sağ elinin ve sağ eliyle sol elinin parmakları uçlarından dirseklerine dek mesh eder.

Namâzın Şartları

Namâz kılacak olan kimse abdestsiz ise abdest almak ve gusl lâzım ise gusletmek ve bedeninde ya elbisesinde veyâhud namâz kılacağı yerde necâset var ise temizlemek ve avret yerini örtmek ve kıbleye teveccüh etmek ve namâzı vaktinde kılmak ve hangi vaktin namâzını kılacak ise ona niyet eylemek ve iftitâh tekbiri ile namâza girmek şart ve farzdır.

Avret yeri erkekte göbeğinin altından dizinin altına kadardır. Câriye dahi erkek gibidir. Fakat onun fazla olarak karnı ve arkası dahi avrettir. Ama hürre olan karının yüzü ve elleri ile ayaklarından mâada her yeri avrettir.

Namâzın Erkanı

Namâzın rükunları: Kıyâm, kırâat, rükû', sücûd, kuûddur. Yani iftitâh tekbiriyle namâza girildikte kudret var ise ayakta durmak ve iki rekatli namâzların her rekatında ve üç ya dört rekatli namâzların iki rekatinde Kur'ân'dan bir âyet okumak ve her rekatta bir kere rukûa ve iki kere sücûda varmak ve namâzın âhirinde teşehhüd mikdârı oturmak farzdır. [19]

Namâzın Vâcibleri

Üç ya dört rekatlı farzların lâ-'ale't-ta'yîn iki rekatında bir âyet okumakla farz yerini bulur ise de kırâat için iki evvelki rekatleri tayîn etmek ve gerek bu iki evvelki rekatlerde gerek iki rekatli namâzların her rekatinde bir âyet yerine sûre-i Fâtiha ve badehû bir kısa sûre yâhud ona muâdil üç kısa âyet veyâhud bir uzun âyet okumak ve imâm olan kimse cehren kırâat olunacak namâzlarda cehretmek ve ihfâ-yı kıraat olunacak namâzlarda ihfâ eylemek ve salât-ı vitrin üçüncü rekatinde kırâat-i Fâtiha ve zamm-i sûreden sonra iftitâh tekbiri gibi tekbir alıp Kunût-ı vitr için ed'iye-i me'sûreden bir duâ okumak ve üç ya dört rekatli namâzların ikinci rekatından sonra oturmak ve gerek bu ka'de-i ûlâda ve gerek namâzın âhirinde farz olan ka'de-i âhîrede (tahiyyat) okumak ve ka'de-i âhîrede tahiyyattan sonra selâm vermek vâciptir.

Ezân ve İkâmet

Beş vakit namâzdan evvel ezân vermek ve ikâmet getirmek sünnet-i seniyyedir.

Şöyle ki, namâzın vakti hulûl ettikte ibtidâ dört kere **Allahü ekber** (الله أكبر) ve badehû iki kere **eşhedü en lâ ilâhe illalah** (أشهد أن لا إله إلا الله) ve iki kere **eşhedü enne Muhammeden resûlullah** (أشهد أنّ محمداً رسول الله) ve iki kere **hayye ale's-salât** (حيّ على الصّلاة) ve iki kere **hayye ale'l-felâh** (حيّ على الفلاح) ve iki kere **Allahü ekber** (الله أكبر) ve bir kere **lâ ilâhe illallah** (لا اله الا الله) denir.

Ve sabâh namâzının ezânında **hayye ale'l-felâh** (حيّ على الفلاح) dan sonra iki kere **essalâtü hayrun min'en-nevm** (الصّلاة خيرٌ من النّوْم) demek müstehabtır. [20]

Akşam namâzında bu vechile ezân verildikten sonra ve diğer namâzlarda sünnetler kılındıktan sonra ikâmet getirilir.

İkâmet dahi ezân gibidir. Lâkin ikâmette **hayye ale'l-felâh** (حيّ على الفلاح) dan sonra iki kere **kad kâmeti's-salât** (قد قامت الصلاة) denir ve badehû namâza durulur fakat cemâatle kılındığı hâlde müezzin **kad kâmeti's-salât** (قد قامت الصلاة) dedikte imâm iftitâh tekbiri ile namâza dahil olur. Cemâat dahi ona iktidâ eyler.

Sıfat-ı Salât

İftitah tekbirini alır iken ellerini kıbleye karşı açıp er kişi ise parmakları kulaklarının memelerine ve avret ise omuzları başına muhâzi oluncaya kadar kaldırıp badehû sağ eliyle sol elinin bileğini tutarak ellerini er ise göbeği altına ve avret ise göğsüne komak sünnettir.

Ber-vech-i bâlâ iftitâh tekbiri ile namâza girip el bağladıkta istiftâh duâsını okumak yani

Sübhâneke Allahümme ve bihamdike ve tebâreke'smüke ve teâlâ ceddüke ve lâ ilâhe gayruk

سبحانك اللهمّ و بحمدك و تبارك اسمك و تعالى جدّك
و لا إله غيرك

demek ve badehû

Eûzu billahi mine'ş-şeytâni'r-racîm Bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

dedikten sonra kırâat-i Fâtiha'ya başlamak ve eğer imâma uyarsa istiftâh duâsıyla iktifâ edip durmak ve cehren namaz kılınır iken imam **vela'd-dâllîn** (ولا الضّالّين) dedikten sonra gerek kendisi gerek cemaat ihfâen **âmin** demek ve zamm-i sureden sonra rükûa varır iken **Allahü ekber** (الله أكبر) demek ve rükûda parmaklarını açıp elleriyle dizlerini tutarak üç kere **Sübhâne Rabbiye'l-azîm** (سبحان ربّي العظيم) demek ve rukûdan kalkar iken **Semiallahü limen** [21] **hamideh** (سمع الله لمن حمده) ve ayak üzere doğruldukta **Rabbenâ leke'l-hamd** (ربّنا لك الحمد) demek ve cemâatle namâz kılınır iken imâm **Semiallahü limen hamideh** (سمع الله لمن حمده) deyip cemâat **Rabbenâ leke'l-hamd** (ربّنا لك الحمد) demek ve secdeye iner iken ve secdeden kalkar iken **Allahü ekber** (الله أكبر) ve iki secdede dahi üçer kere **Sübhâne Rabbiye'l-alâ** (سبحان ربّي الا على) demek ve ikinci secdeden ayağa kalkıp yalnız **Besmele** ile **Fâtiha**'ya başlamak

nız **Besmele** ile **Fâtiha**'ya başlamak ve ikinci rekatı dahi evvelki gibi kılıp kuûd eyledikte iki rekatlı namâz ise tahiyyattan sonra salât u selâm getirmek ve *ed'iye-i me'sûre*den bir duâ okumak ve evvel sağa ve sonra sola selâm vermek ve eğer üç ya dört rekatlı namâz ise ka'de-i ulada yalnız tahiyyatı okuduktan sonra ayağa kalkar iken **Allahü ekber** (الله أكبر) demek sünnettir. Ve üçüncü ve dördüncü rekatlarda yalnız sûre-i Fâtiha okumak efdaldir. Ammâ Fâtiha yerine üç kere **Sübhânallah** (سبحان الله) demek yâhud bir kere **Sübhânallah** (سبحان الله) diyecek kadar durmak dahi caizdir. Badehû yine rukûa varır iken **Allahü ekber** (الله أكبر) demek sünnettir. Ve ka'de-i ahîrede iki rekatlı namâzların ka'desinde olduğu gibi tahiyyâttan sonra salât u selâm getirmek ve *ed'iye-i me'sûre*den bir duâ okuyup selâm vermek sünnettir.

Farzlarda olduğu gibi salât-ı vitrin ve dört rekatlı sünnet-i müekkedelerin ka'de-i ulâlarında yalnız tahiyyât okunur. Ammâ dört rekatlı olan sünnet-i gayr-i müekkedelerin ka'de-i ulâsında tahiyyâttan sonra salavât dahi okunur. Ve üçüncü rekat için ayağa kalkıldıkta istiftâh duâsı ve eûzü besmele ile Fâtiha'ya başlanır. [22]

Tahiyyat

Ettehiyyâtu lillâhi vessalevâtu ve't-tayyibât. Esselâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berakâtuhû. Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-salihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve rasûlühu

التحيّات لله و الصّلوات و الطّيّبات السّلام عليك أيّها
النبيّ و رحمة الله و بركاته السلام علينا و على عباد الله
الصّالحين أشهد أن لا إله إلاّ الله و أشهد أنّ محمدًا عبده
و رسوله

Ettahiyyattan sonra okunan salavat

Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âl-i İbrâhîm inneke Hamîdün Mecîd

اللهم صلّ على محمّدٍ و علىَ آل محمّدٍ كما صلّيْت
على إبراهيم و علىَ آل إبراهيم إنّك حميد مجيد

Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âl-i İbrâhîm inneke Hamîdün Mecîd

اللهم باركْ على محمّدٍ و علىَ آل محمّدٍ كما باركْتَ
على إبراهيم و علىَ آل إبراهيم إنّك حميد مجيد

Salavat'ten sonra okunan *ed'iye-i me'sûre*

Allâhümmağfirlî ve li-vâlideyye ve li'cemîi'l-mü'minîne yevme yekûmü'l-hisâb

اللهم اغفر لي و لوالديَّ و لجميع المؤمنين يوم يقوم
الحساب

Diğer

Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr

ربّنا آتنا فى الدنيا حسنةً و فى الآخرة حسنةً و قنا
عذاب النار

Diğer

Rabbenâ lâ tuzi' kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heblenâ min ledunke rahmeh inneke Entel-Vehhab

ربّنا لاتزغ قلوبنا بعد إذ هديتنا و هب لنا من لدنك رحمة إنّك أنت الوهّاب

Salât-i vitr'de okunması sünnet olan Kunût duâsı

Allahümme innâ nesteînuke ve nestağfiruke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbu ileyke ve netevekkelü aleyke ve nüsni aleyke'l-hayre küllehû neşküruk ve lâ nekfüruk ve nahleu' ve netrukü men [23] **yefcüruk. Allahümme iyyâke nabudu ve leke nusallî ve nescüdü ve ileyke nesâ ve nahfidü nercû rahmeteke ve nahşâ azâbeke inne azâbeke bi'l-küffârı mülhık**

اللهم إنّا نستعينك و نستغفرك و نستهديك و نؤمن بك و نتوب إليك و نتوكّل عليك و نثنى عليك الخيْر كلّه نشكرك ولانكفرك و نخلع و نترك من يفجرك...

Namâz kılan kimse bu duâyı tahattür edemese bir kere

Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâben-nâr

ربّنا آتنا فى الدنيا حسنة و فى الآخرة حسنة و قنا عذان النار

duâsı okuyup yâhut üç kere **Allahümma'ğfirlî** (اللهم اغفرلي) deyip rukûa varmalıdır.

Namâzın hitamında selam verdikten sonra

Allahümme ente's-selâm ve minke's-selâm tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm

اللهم أنت السلام ومنك السلام تبارکت یا ذا الجلال والإكرام

demek sünnettir. Badehû Âyetü'l-kürsî okuyup otuz üç kere **Sübhânallah** (سبحان الله) ve otuz üç kere **Elhamdülillah** (الحمد لله) ve otuz üç kere **Allahü ekber** (الله أكبر) ve bir kere **Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamd ve huve alâ kullî şey'in kadîr**

لا إله إلّا الله و حده لا شريك له له الملك و له الحمد و هو على كلّ شيء قدير

dedikten sonra duâ etmek ve bu duânın hitâmında **Sübhâne Rabbunâ Rabbi'l-izzeti ammâ yasifûn ve selâmün ale'l-mürselin ve'l-hamdülillahi rabbi'lalemîn**

سبحان ربنا رب العزة عما يصفون و سلامن على المرسلين و الحمد لله رب العالمين

demek müstehabtır. Ve duâdan sonra ellerini yüzüne sürmek sünnettir.

Namâzdan Sonra Okunan Duâlar

Elhamdülillahi rabbi'lâlemîn ve's-salâtü ve's-selâmu alâ rasulinâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecmaîn [24]

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على رسولنا محمد و آله و صحبه أجمعين

Allahümme Rabbenâ tekabbel minnâ salâtenâ ve sıyâmenâ ve kıyâmenâ ve kırâetinâ ve

rukû'anâ ve sucûdenâ ve teşehhüdenâ ve temmim taksîrinâ ve's-tecib duâenâ yâ Rabbe'l-'âlemîn birahmetike yâ Erhame'r-râhimîn

اللهم ربنا تقبل منّا صلاتنا و صيامنا و قيامنا و
قراءتنا و ركوعنا و سجودنا و تشهدنا و تمّم تقسيرنا و
استجب دعاءنا يا رب العالمين برحمتك يا أرحم الراحمين

Allahümma'ğfir lenâ ve li-vâlideynâ ve li-üstâdinâ ve li-akribâinâ ve li-ihvâninâ ve li-ahevâtinâ ve meşâyihinâ ve li-sultâninâ ve li-cemîil-mü'minîne ve'l-mü'minât el'ahyâi minhüm ve'l-emvât yâ Kaziyye'l-hâcat ve yâ Mucîbu'd-deavât ya Rabbe'l-'âlemin birahmetike yâ Erhame'r-râhimîn

اللهم اغفر لي و لوالدينا و لأستاذنا ولأقربائنا و
لإخواننا و لأخواتنا و مشايخنا و لصلطاننا و لجميع
المؤمنين و المؤمنات الأحياء منهم و الأموت يا قضيّ
الحاجات و يا مجيب الدعوات يا رب العالمين برحمتك يا
أرحم الراحمين

Allahümme sellimnâ ve sellim dinenâ ve lâ tüslib vakti'n-nez'i imânenâ ve lâ tüsallit aleynâ men la yerhamnâ yerzukna Ente hayru'd-dünyâ ve'l-ahiret inneke alâ küllî şey'in kadîr

اللهم سلّمنا و سلّم ديننا و لا تثلب وقة النزع إيماننا
و لا تصلط علينا من لا يرحمنا يرزقنا أنت خير الدنيا وا
لاخرة إنك على كلّ شيءٍ قدير

Allahümme salli alâ Muhammedin eşref-i cemîiü''l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve'l-hamdülillahi Rabbi'l-alemîn

اللهم صلّ على محمد اشرف جميع الأنبياء و
المرسلين و الحمد لله رب العالمين

Cuma ve Bayram Namâzları

Şehir ve kasabalarda öğle namâzının yerine geçmek üzere öğle vakti cemâat ile iki rekat Cuma namâzı kılmak ve namâzdan evvel hutbe okunmak farzdır. Ve Pâdişâh-i İslâm Hazretleri yâhut taraf-ı âlîlerinden Cuma namâzı kılmaya memur imâm bulunmak şarttır.

Senede iki bayram namâzı dahi tulu'-i Şems'ten sonra bu vechile eda olunur. Fakat bayram namazları vâciptir. Ve namâzdan sonra hutbe okunmak sünnettir.

*Iyd-i fitr*de sadaka-i fitre vermek *ıyd-i adhâ*da kurban kesmek vâciptir. [25]

Salât-ı Cenaze

Cenâze namâzı cemaat ile kılınır. Rüknu ikidir; biri ayakta durmak ve ikincisi dört tekbir almaktır.

Ve iftitâh tekbirinde el kaldırmak ve sonra **Sübhâneke Allahümme ve bihamdike ve tebârekesmüke ve teâlâ ceddüke ve cella senâüke ve lâ ilâhe gayruke**

سبحانك اللهمّ و بحمدك و تبارك اسمك و تعالى جدّك
و جلّ ثناؤك و لا إله غيرك

demek ve ikinci tekbirden sonra namâzın ahirinde tahiyyâttan sonra okunan salavâtı okumak ve üçüncü

tekbirden sonra kendine ve meyyite ve cemi'-i müslimîne duâ etmek sünnettir. Bu bâbta muhtasar duâ **Allahümma'ğfir li hayyenâ ve meyyitenâ ve şâhidenâ ve gâibenâ ve sagirenâ ve kebîrenâ min ümmet-i Muhammedin ecmaîn birahmetike yâ Erhame'r-rahimîn**

اللهم اغفر لحيّنا و ميّتنا و شاهدنا و غائبنا و صغيرنا
و كبيرنا من أمّة محمد أجمعين يا أرحم الراحمين

demektir. Ve dördüncü tekbirden sonra selâm vermek müstehabtır.

Cenâze erkekse er kişi için ve avret ise avret kişi için duâya niyet eylemelidir ve cemaâtten biri meyyitin er ya avret olduğunu bilmediği takdîrde imâm her kimin üzerine kılarsa onun için duâya niyet eylemelidir.

Bir Müslim fevt oldukta onu gusl ve tekfîn etmek ve badehû bu vechile üzerine cemâatle namâz kılmak *farz-ı kifaye*dir. Yani cemi'-i müslimîn üzerine farzdır fakat bazıları onu edâ edince sâirlerinin üzerlerinden sâkıt olur.

Lakin esnâ-yı harb ü darbde katl olunan bâgiler ile kuttâ'-ı tarîkin cenâzeleri gaslolunmaz ve namazları kılınmaz. Kezalik anasını ya babasını katleden kimsenin dahi cenaze namâzı kılınmaz.

Şehîdler bu bâbta dahi mümtâz ve müstesnâdır. Onlar gaslolunmaz lâkin namâzları kılınır ve onlar kanlı rubalarıyla defnolunurlar. Zira onların kanları ruz-i mahşerde nur olacaktır. [26]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hazretleri buyurmuştur ki: **Şehîdin dökülen kanının birinci katresinde cemî'-i zünûbu afvolunur ve ikinci katresinde kendisine hulle-i keramet giydirilir ve üçüncü katresinde Hûr-i 'îne kavuşturulur.**

Cihâd ve Gaza

Cihâd ve gaza farz-ı kifâyedir. Ehl-i İslâm'ın bir kısmı bu farzı eda ederse diğerlerinin üzerlerinden sâkıt olur.

Cihâd a'dâ-yı dîn ile yâhut pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin itaatinden hurûc eden bâgiler ile cenkleşmeğe bezl-i cehd eylemektir. Gaza dahi 'adâ-yı dîn ile cenge gitmektir.

Düşman karşısında harbe müheyyâ duran ve bir serhatte muhâfız bulunan ve orduda karakol bekleyen kimseye *Murâbıt* denilir ki gazâya nasb-ı nefs eden mücâhid demektir.

Cihâdın fezâili hakkında pek çok âyât-i kerîme nâzil ve pek çok ehâdîs-i şerîfe vârid olmuştur.

Ezcümle Resûl-i Ekrem'den **"«Nâsın efdali kimdir?» diye suâl olundukta buyurmuş ki: «Fî sebîlillah mâlen ve bedenen cihâd eyleyen mü'mindir»"** [Buhari, Cihad 2].

Ebû Hureyre radıyallahu Teâlâ anh der ki: "**Bir adam huzûr-ı nebeviye geldi. «Yâ Resûlallah cihâda muâdil bir amel üzerine bana delâlet buyur» dedi. Resûl-i Ekrem, «bulamam» dedikten sonra «sen muktedir misin ki bir mücâhid hânesinden çıkıp da cihâd ile meşgûl oldukça sen de mescidine kapanıp her gece bilâ-futur kâim ve her gün bilâ-iftâr sâim olasın» buyurdu. Ol adam da «buna kim kâdir olur?»** dedi". [27]

Ebû Hureyre der ki: "**Mücâhidin atının oynaması bile onun defter-i hasenâtına sevâp yazılır**"

[Buhari, Cihad 1; Müslim, İmaret 110; Tirmizi, Fadailü'l-Cihad 1, 3; Nesai, Cihad 17; Mu-vatta, Cihad 1; Ahmed b. Hanbel III, 344, 464, 438, 459, 465].

Yine ehâdîs-i şerîfe-i sahîhedendir ki Resûlullah sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretleri: "**Size Leyle-i Kadir'den efdal bir gece haber vereyim mi? Bir murâbıt bir korkulu yerde bir beldeyi yahud bir orduyu muhâfaza eylese (yani karakol sûretinde beklese) onun bir gecesi bin aydan efdal olan Leyle-i Kadr'i ihya etmekten efdaldir**" diye buyurmuştur.

Ve yine Resûlüllah sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretleri "**bir gün serhatte fî sebîlillah murâbıt yani muhafız olmak elbette bir ay sıyâm ve kıyâmdan efdaldir ve böyle murâbıt olduğu halde fevt olan kimse azâb-ı kabirden mahfûz olur ve kıyamete dek serhat bekçiliği etmişcesine defter-i hasenâtına sevâp yazılır ve yetmiş kişiye şefâat etse gerektir**" diye buyurmuştur [İbn Mace, Cihad 8; Ahmed b. Hanbel, I, 61, 65; Tirmizi, Fedailu'l-Cihad 2; Ebu Davud, Cihad 16].

Amma şehîden fevt olursa onun mertebesi pek yücedir. Zira şehîdler için ne suâl ve cevâp var ne de defter ve hesâp var. Herkes onlardan şefâat umar. Onlar yukarıda beyân olunduğu üzere yalnız kul hakkından mesûl olurlar.

Mücahid ve gâzi ve murâbıtın mertebeleri böyle pek yüce olduğundan ashâb-ı güzîn ve kibâr-ı tâbiîn cihâd ve gazâyı her şeye takdîm ederek serhatlere doğru seğirdip giderlerdi.

Hattâ *'aşere-i mübeşşere*den Zübeyr bin el-Avvâm radıyallahu teâlâ anh hazretleri Ömer bin el-Hattâb radıyallahu anh hazretlerinin ahd-i hilâfetinde murâbıt olmak üzere serhad-i Rum'a azîmet için ruhsat istedikte Hz. Ömer ona Mısır Emâreti'ni teklîf eylemiş ise de Hazret-i Zübeyr i'tizâr ve emâretten imtina' [28] ile hasbetenlillah murâbıt olmak üzere cânib-i Mısra gitmiş ve Mısır'ın ikmâl-i fütûhâtına pek büyük yardım etmiş idi.

Şimdi mücâhid ve murâbıt ve gâzi hep asâkir-i muntazama-i pâdişâhîdir. Onlar ale't-tahkîk Allah'ın sevgili kullarıdır ki Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de "**Allah kendi yolunda muhkem duvar gibi saf olarak muhârebe edenleri sever**" [Saf Sûresi: 4] diye buyurmuştur. Asâkir-i muntazamaya katılan gönüllüler dahi onlardan madûttur ve onlar gibi cihâd ve gâza sevâbına nâil olurlar.

Askerin böyle yüce rütbelere nâiliyeti intizâm ve inzibât ve ulü'l-emre itâat ile meşrûtdur. Ulü'l-emrin dur dediği yerde sebât eyleyip durmak farzdır. Düşmana arka çevirip kaçmak günâh-ı kebâirdendir.

Ulü'lemre İtâat

Pâdişâh-i İslâm Hazretlerinin bizzât yâhut vükelâ ve ümenâsı ve memurîn-i mahsûsası vâsıtasıyla verdiği emirlere itâat eylemek cümleye farzdır. Ona âsi ve bâgî olmak harâmdır ve en büyük günâhtır. Pâdişâha dâima adl ve insâf ile ve a'dâsı üzerine nusretle duâ etmek lâzımdır. Zîrâ emîrü'l-mü'minîn ve imâmü'l-müslimîn ve halîfe-i Seyyidi'l-mürselîndir.

Menhiyyatten İctinâb

Mü'min olan kimse Allahu Teâlâ Hazretlerinin emirlerine imtisâl etmek lâzım olduğu gibi nehyettiği şeylerden ictinâb etmek alel-husûs katl-i nefs ve zinâ ve sirkat ve nisvân-i İslâm'a zinâ ile kazf ve iftirâ ve ekl-i mâl-i yetîm ve muhârebeden firâr ve pâdişâha ve anaya babaya isyân gibi büyük günâhlardan begâyet sakınmak lâzımdır. [29]

Tehzîb-i Ahlâk

Ahlâk-ı hamîde, şiâr-ı imândır, ziynet-i İslâm'dır. Mü'min olan kimse nefsini ahlâk-ı zemîmeden tathîr ederek ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmak elzemdir.

Sû-i ahlâk insânı en büyük günâhlara sevkeder. Hüsn-i ahlâk ise dünyâ ve âhirette sebeb-i selâmet ve saâdet olur.

İnsan dâima ifrât ve tefrîtten hazer etmelidir. Umûrun hayırlısı ikisi ortasıdır. Yemekte tuz ziyâde olursa muzır olur. Lâkin tuzsuz yemek de yenmez. İ'tidâl üzere olmalıdır. İşte insânın ahlâk ve etvârı da böyle mutedil olmak lâzım gelir.

Sarfiyatta ifrât etmek israf demek olduğu cihetle mekrûhdur. Tefrîti olan buhl dahi mezmûmdur. Amma ikisi ortası olan sehâvet memdûhtur.

Kezalik tehevvür ve hoyratlık mezmûm olduğu gibi cebânet yani korkaklık dahi ahlâk-i mezmûmedendir. Amma ikisi ortası olan şecâat memdûhtur. En büyük muvaffakiyet ve muzafferiyetler şecâat ile hâsıl olur ve gayret ve hamiyyet gibi nice güzel huylar şecâatten tevellüd eyler.

Kibir

Şeytân sıfatıdır. Hakkı bilirken inât ve bâtıl üzerine ısrâr gibi ahlâk-ı zemîme ondan neş'et eyler. Kibriyâ ve azâmet Allahu Teâlâ Hazretlerine mahsûstur. İnsan kendi aczini ve küçüklüğünü bilip de kibirden begâyet ihtirâz etmelidir. Kibrin zıdd-ı tammı olan zillet dahi mezmûmdur. Arsızlık ve hayasızlık gibi mezmûm huylar; tevâzu' ise mü'mine yakışan ahlâk-ı hamîdedendir. [30]

Emânete hiyânet eylemek ve yalan söylemek ve hîle ve desîse ile nâssı aldatmak hep münâfık sıfatıdır. Ehl-i imânın onlardan hazer etmesi elzemdir.

Riyâ dahi ahlâk-ı mezmûmedendir. Mü'min ondan ictinâp ile dâima ihlâs üzere olmalıdır ve ibâdetine garaz-i nefsânî karışdırmamalıdır.

Sû-i zan dahi mezmûmdur. Buğz ve kin ve gıybet ve iftirâ gibi nice ahlâk-ı mezmûme ondan tevellüd eyler.

Haset yani âhar kimsenin zevâl-i nimetini istemek pek çirkin bir huydur. Mü'min ondan hazer etmelidir ve hasedin mukâbili olan nasîhat yani halkın iyiliğini istemek Dîn-i İslâm'ca bir emr-i ehemmdir. Mü'min dâima nasîhati yani hayırhâhlığı iltizâm etmelidir. Kendi hakkında revâ görmediği şeyi başkası hakkında dahi revâ görmemelidir.

Tevekkül ve kanâat ve sabır ve şükür hep ahlâk-ı hamîdedendir. Cümleyi yoktan vareden Hâlik'a teşekkür ve onun emrine ta'zim etmek mukteza-yı ubûdiyettir. Nâsdan görülen in'âm u ihsâna teşekkür dahi mukteza-yı mürüvvet ve insâniyettir. Halka şükretmeyen Hâlik'a da şükretmez. Herhâlde şükürgüzârlık memdûh ve küfrân-ı nimet mezmûmdur.

Her şeriatte ibâdet vardır ve suver-i icrâiyesince mütefâvit iseler de iki ibâdette cümlesi müttefiktir. Onların biri Hâlik'ın emrine ta'zîm ve diğeri O'nun mahlûkâtına şefkattir.

Dil-şikenlik pek çirkin bir huydur. Hele komşuları dilgîr [32] etmek pek mezmûmdur ve büyük günâhtır.

Ne senden kimse incinsin ne sen de kimseden incin

Ketebehû el-fakîr ilâ Rabbihi'l-Kadîr

Ahmed Cevdet

İçindekiler

فهرست

(تهذیب اخلاق)

اخلاق حمیده ، شعار ایماندر، زینت اسلامدر. مؤمن اولان کیمسه نفسنی اخلاق ذمیمه‌دن تطهیر ایدرك اخلاق حمیده ایله متصف اولمق الزمدر.

سوء اخلاق، انسانی اك بیوك کناهلره سوق ایدر. حسن اخلاق ایسه دنیا و آخرتده سبب سلامت و سعادت اولور.

انسان دائما افراط و تفریطدن حذر ایتملیدر. امورك خیرلوسی ایکیسی اورته سیدر. بیمکده طوز زیاده اولورسه مضر اولور. لکن طوزسز بیمکده ینمز. اعتدال اوزره اولملیدر. ایشته انسانك اخلاق و اطواری‌ده بویله معتدل اولمق لازم کلور.

صرفیاتده افراط ایتمك اسراف دیمك اولدیغی جهتله مکروهدر. تفریطی اولان بخل دخی مذمومدر. اما ایکیسی اورته‌سی اولان سخاوت ممدوحدر.

کذلك تهوّر و حویرادلق مذموم اولدیغی کبی جبانت یعنی قورقاقلق دخی اخلاق مذمومه دندر. اما ایکیسی اورته‌سی اولان شجاعت ممدوحدر. اك بیوك موفقیت و مظفریتلر شجاعت ایله حاصل اولور. و غیرت و حمیت کبی نیجه کوزل خویلر شجاعتدن تولد ایلر.

(کبر) شیطان صفتیدر. حقی بیلورکن عناد و باطل اوزرینه اصرار کبی اخلاق ذمیمه آندن نشأت ایلر. کبریا و عظمت الله تعالی حضرتلرینه مخصوصدر. انسان کندی عجزینی و کچوکلکنی بیلوب‌ده کبردن بغایت احتراز ایتملیدر. کبرك ضد تامی اولان ذلت دخی مذمومدر. عارسزلق و حیاسزلق کبی مذموم خویلر اخلاق ذمیمه‌دندر. تواضع ایسه مؤمنه یاقشان اخلاق حمیده دندر.

امانته خیانت ایلمك و یالان سویلمك و حیله ودسیسه ایله ناسی آلداتمق هپ منافق صفتیدر. اهل ایمانك آنلردن حذر ایتمسی الزمدر.

ریا دخی اخلاق مذمومه‌دندر. مؤمن اندن اجتناب ایله دائما اخلاص اوزره اولملیدر. و عبادتنه غرض نفسانی قارشدرماملیدر.

سوء ظن دخی مذمومدر. بغض و کین و غیبت و افترا کبی نیجه اخلاق مذمومه آندن تولد ایلر.

حسد یعنی آخر کیمسه نك زوال نعمتنی ایسته‌مك پك چیرکین بر خویدر. مؤمن آندن حذر ایتملیدر. و حسدك مقابلی اولان نصیحت یعنی خلقك ایلکنی ایسته‌مك دین اسلامجه بر امر اهمدر. مؤمن دائما نصیحتی یعنی خیر خواهلغی التزام ایتملیدر. کندی حقنده روا کورمدیکی شیئ بشقه‌سی حقنده دخی روا کورمه‌ملیدر.

توکل و قناعت و صبر و شکر هپ اخلاق حمیده دندر. جمله‌یی یوقدن وار ایدن خالقه تشکر و آنك امرینه تعظیم ایتمك مقتضای عبودیتدر. ناسدن کوریلن انعام و احسانه تشکر دخی مقتضای مروئت و انسانیتدر. خلقه شکر ایتمین خالقه‌ده شکر ایتمز. هر حالده شُکر کُذارلق ممدوح و کُفران نعمت مذمومدر.

هر شریعتده عبادت واردر و صُور اجرائیه سنجه متفاوت ایسه‌لرده ایکی عبادتده جمله‌سی متفقدر. آنلرك بری خالقك امرینه تعظیم و دیکری انك مخلوقاتنه شفقتدر.

دلشکنلك پك چیرکین بر خویدر. هله قومشولری دلکیر ایتمك پك مذمومدر، بیوك کناهدر.

(نه سندن کیمسه اینجنسون نه سن‌ده کیمسه دن اینجن)

کتب الفقیر الی ربه القدیر

احمد جودت

ابو هریره دیرکه (مجاهدك آتنك اوینامسی بیله آنك دفتر حسناتنه ثواب یازیلور).

ینه احادیث شریفهء صحیحه دندرکه رسول الله صلی تعالی علیه وسلم حضرتلری (سزه لیلهء قدردن افضل بر کیجه خبر ویره یممی. بر مرابط بر قورقولو یرده بر بلده یی یاخود بر اوردویی محافظه ایلسه (یعنی قره قول صورتنده بکلسه) انك بر کیجه‌سی بیك آیدن افضل اولان لیلهء قدری احیا ایتمکدن افضلدر) دیو بیورمشدر.

و ینه رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری (بر کون سرحدده فی سبیل الله مرابط یعنی محافظ اولمق البته بر ای صیام و قیامدن افضلدر. و بویله مرابط اولدیغی حالده فوت اولان کیمسه عذاب قبردن محفوظ اولور و قیامته دك سرحد بکجیلکی ایتمشجه‌سنه دفتر حسناتنه ثواب یازیلور و یتمش کشی یه شفاعت ایتسه کرکدر) دیو بیورمشدر.

اما شهیداً فوت اولورسه آنك مرتبه‌سی پك یوجه در. زیرا شهیدلر ایچون نه سؤال و جواب وار، نه‌ده دفتر و حساب وار. هرکس آنلردن شفاعت اومار. آنلر یوقاروده بیان اولندیغی اوزره یالکز قول حقندن مسؤل اولورلر.

مجاهد و غازی و مرابطك مرتبه‌لری بویله پك یوجه اولدیغندن اصحاب کزین و کبار تابعین جهاد و غزایی هر شیئه تقدیم ایدرك سرحدلره طوغری سکردوب گیدرلردی.

حتی عشرهء مبشره دن زبیر بن العوام رضی الله تعالی عنه حضرتلری عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینك عهد خلافتنده مرابط اولمق اوزره سرحد رومه عزیمت ایچون رخصت ایستدکده حضرت عمر آکا مصر امارتنی تکلیف ایلمش ایسه‌ده حضرت زبیر اعتذار و امارتدن امتناع

ایله حسبةً لله مرابط اولمق اوزره جانب مصره کیتمش و مصرك اکمال فتوحاتنه پك بیوك یاردیم ایتمش ایدی.

شمدی مجاهد و مرابط و غازی هپ عساکر منتظمهء پادشاهیدر. آنلر علی‌التحقیق اللهك سوکیلی قوللر یدرکه الله تعالی قرآن کریمده (الله کندی یولنده محکم دیوار کبی صف اوله رق محاربه ایدنلری سور) دیو بیورمشدر. عساکر منتظمه یه قاتلان کوکللیلر دخی آنلردن معدوددر و آنلر کبی جهاد و غزا ثوابنه نائل اولورلر.

عسکرك بویله یوجه رتبه‌لره نائلیتی انتظام و انضباط و اولوالامره اطاعت ایله مشروطدر. اولو الامرك طور دیدیکی یرده ثبات ایلیوب طورمق فرضدر. دشمنه ارقه چویروب قاچمق کناه کبائردندر.

(اولوالامره اطاعت)

پادشاه اسلام حضرتلرینك بالذات یاخود وکلا وأمناسی و مأمورین مخصوصه‌سی و اسطه سیله ویردیکی امرلره اطاعت ایلمك جمله یه فرضدر. آکا عاصی و باغی اولمق حرامدر و أك بیوك کناهدر. پادشاهه دائما عدل و انصاف ایله و اعداسی اوزرینه نصرتله دعا ایتمك لازمدر. زیرا امیر المؤمنین و امام المسلمین و خلیفهء سید المرسلین‌در.

(منهیاتدن اجتناب)

مؤمن اولان کیمسه الله تعالی حضرتلرینك امرلرینه امتثال ایتمك لازم اولدیغی کبی نهی ایتدیکی شیلردن اجتناب ایتمك علی الخصوص قتل نفس و زنا و سرقت و نسوان اسلامه زنا ایله قذف و افترا و اکل مال یتیم و محاربه دن فرار و پادشاهه و آنایه بابایه عصیان کبی بیوك کناهلردن بغایت صاقنمق لازمدر.

(صلاة جنازه)

جنازه نمازی جماعت ایله قلنور. زکنی ایکیدر. بری آیاقده طورمق و ایکنجیسی درت تکبیر المق در.

و افتتاح تکبیرنده ال قالدیرمق و صکره (سُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَاۤ اِلٰهَ غَيْرُكَ) دیمك و ایکنجی تکبیردن صکره نمازك آخرنده تحیاتدن صکره اوقونان صلواتی اوقومق و اوچنجی تکبیردنصکره کندویه و میته و جمیع مسلمینه دعا ایتمك سنتدر. بو بابده مختصر دعا (اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا مِنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ اَجْمَعِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ) دیمكدر. و دردنجی تکبیردن صکره سلام ویرمك مستحبدر.

جنازه ارکك ایسه ارکشی ایچون و عورت ایسه عورت کشی ایچون دعایه نیت ایلملیدر. و جماعتدن بری میتك ار یا عورت اولدیغنی بیلمدیکی تقدیرده امام هر کیمك اوزرینه قیلارسه آنك ایچون دعایه نیت ایلملیدر.

بر مسلم فوت اولدقده آنی غسل و تکفین ایتمك و بعده بو وجهله اوزرینه جماعتله نماز قیلمق فرض کفایه در. یعنی جمیع مسلمین اوزرینه فرضدر. فقط بعضیلری آنی ادا ایدنجه سائرلرینك اوزرلرندن ساقط اولور.

لکن اثنای حرب و ضربده قتل اولنان باغیلر ایله قطاع طریقك جنازه‌لری غسل اولنماز و نمازلری قیلنماز. کذلك آناسنی یا باباسنی قتل ایدن کمسنه‌نك دخی جنازه نمازی قیلنماز.

شهیدلر بو بابده دخی ممتاز و مستثنادر. آنلر غسل اولنماز لکن نمازلری قیلنور و آنلر قانلی روبه‌لریله دفن اولنورلر. زیرا آنلرك قانلری روز محشرده نور اوله‌جقدر.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیورمشدرکه (شهیدك دوکیلن قاننك برنجی قطره سنده جمیع ذنوبی عفو اولنور وایکنجی قطره سنده کندوسنه حلهء کرامت کیدیریلور و اوچنجی قطره سنده حور عینه قاوشدیریلور.

(جهاد و غزا)

جهاد و غزا فرض کفایه‌در. اهل اسلامك بر قسمی بو فرضی ادا ایدرسه دیکرلرینك اوزرلرندن ساقط اولور.

(جهاد) اعدای دین ایله یاخود پادشاه اسلام حضرتلرینك اطاعتندن خروج ایدن باغیلر ایله جنکلشمگه بذل جهد ایلمکدر. غزا دخی اعدای دین ایله جنگه گیتمکدر.

دوشمن قارشوسنده حربه مُهیّا طوران و بر سرحدده محافظ بولنان و اوردوده قره قول بکلین کیمسه یه (مرابط) دنیلورکه غزایه نصب نفس ایدن مجاهد دیمکدر.

جهادك فضائلی حقنده پك چوق آیات کریمه نازل و پك چوق احادیث شریفه وارد اولمشدر.

از جمله رسول اکرمدن ناسك افضلی کیمدر دیو سؤال اولندقده بیورمش که (فی سبیل الله مالاً وبدناً جهاد ایلین مؤمندر).

ابو هریره رضی الله تعالی عنه دیرکه: بر آدم حضور نبوی یه کلدی؛ یا رسول الله جهاده معادل بر عمل اوزرینه بکا دلالت بیور، دیدی. رسول اکرم (بوله‌مم) دیدکدن صکره (سن مقتدرمیسین که بر مجاهد خانه سندن چیقوبده جهاد ایله مشغول اولدقجه سنده مسجدکه قبانوب هر کیجه بلا فتور قائم و هر کون بلا افطار صائم اوله‌سین) بیوردی. اول آدم‌ده بوکا کیم قادر اولور، دیدی.

يَفْجُرُكَ. اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّى وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰى وَنَحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ.

نماز قيلان كيمسه بو دعايى تخطر ايده مسه بر كره (رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) دعاسنى اوقيوب ياخود اوچ كره (اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِى) ديوب ركوعه وارمليدر.

نمازك ختامنده سلام ويردكدن صكره (اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالاِكْرَامْ) ديمك سنتدر.

بعده آية الكرسى اوقويوب اوتوز اوچ كره (سُبْحَانَ اللّٰهْ) و اوتوز اوچ كره (اَلْحَمْدُ لِلّٰهْ) و اوتوز اوچ كره (اَللّٰهُ اَكْبَرْ) و بر كره (لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ) ديدكدنصكره دعا ايتمك و بو دعانك ختامنده (سُبْحَانَ رَبِّنَا رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ديمك مستحبدر.

و دعادن صكره اللرينى يوزينه سورمك سنتدر.

(نمازدن صكره اوقونان دعالر)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ.

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا صَلَاتَنَا وَصِيَامَنَا قِيَامَنَا وَقِرَائَتَنَا وَرُكُوعَنَا وَسُجُودَنَا وَتَشَهُّدَنَا وَتَمِّمْ تَقْصِيرَنَا وَاسْتَجِبْ دُعَائَنَا يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِوَالِدَيْنَا وَلِاُسْتَاذِنَا وَلِاَقْرِبَائِنَا وَلِاِخْوَانِنَا وَلِاَخَوَاتِنَا وَمَشَايِخِنَا وَلِسُلْطَانِنَا وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ الْاَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْاَمْوَاتِ يَا قَاضِىَ الْحَاجَاتِ وَيَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اَللّٰهُمَّ سَلِّمْنَا وَسَلِّمْ دِينَنَا وَلَا تَسْلُبْ وَقْتَ النَّزْعِ اِيمَانَنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا وَارْزُقْنَا خَيْرَىِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَشْرَفِ جَمِيعِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

(جمعه و بيرام نمازلرى)

شهر و قصبه‌لرده اويله نمازينك يرينه كچمك اوزره اويله وقتى جماعت ايله ايكى ركعت جمعه نمازى قيلمق و نمازدن اول خطبه اوقونمق فرضدر. و پادشاه اسلام حضرتلرى ياخود طرف عاليلرندن جمعه نمازى قيلمغه مأمور امام بولنمق شرطدر.

سنه‌ده ايكى بيرام نمازى دخى طلوع شمسدن صكره بو وجهله ادا اولنور. فقط بيرام نمازلرى واجبدر. و نمازدن صكره خطبه اوقونمق سنتدر.

عيد فطرده صدقهء فطره ويرمك و عيد اَضْحَاده قربان كسمك واجبدر.

حَمِدَهْ) و اياق اوزره طوغرلدقده (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) ديمك و جماعتله نماز قلنور ايكن امام (سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهْ) ديوب جماعت (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) ديمك و سجده يه اينر ايكن و سجده دن قالقار ايكن (اللّٰهُ اَكْبَرْ) و ايكى سجده ده دخى اوچر كره (سُبْحَانَ رَبِّىَ الْأَعْلَىٰ) ديمك و ايكنجى سجده دن آياغه قالقوب يالكز بسمله ايله فاتحه يه باشلامق و ايكنجى ركعتى دخى اولكى كبى قيلوب قعود ايلدكده ايكى ركعتلى نماز ايسه تحياتدنصكره صلاة و سلام كتورمك وادعيهء مأثوره دن بر دعا اوقومق و اوّل صاغه و صكره صوله سلام ويرمك و اكر اوچ يا درت ركعتلى نماز ايسه قعدهء اُولاده يالكز تحياتى اوقودقدن صكره اياغه قالقار ايكن (اللّٰهُ اَكْبَرْ) ديمك سنتدر. و اوچنجى و دردنجى ركعتلرده يالكز سورهء فاتحه اوقومق افضلدر. اما فاتحه يرينه اوچ كره (سُبْحَانَ اللّٰهْ) ديمك ياخود بر كره (سُبْحَانَ اللّٰهْ) ديه جك قدر دورمق دخى جائزدر. بعده ينه ركوعه وارر ايكن (اللّٰهُ اَكْبَرْ) ديمك سنتدر. و قعدهء اخيره ده ايكى ركعتلى نمازلرك قعده سنده اولديغى كبى تحياتدنصكره صلاة و سلام كتورمك و ادعيهء مأثوره دن بر دعا اوقيوب سلام ويرمك سنتدر.

فرضلرده اولديغى كبى صلات وترك و درت ركعتلى سنت مؤكده لرك قعدهء اولالرنده يالكز تحيات اوقونور. اما درت ركعتلى اولان سنت غير مؤكده لرك قعدهء اولاسنده تحياتدن صكره صلوات دخى اوقنور. و اوچنجى ركعت ايچون آياغه قالقلدقده استفتاح دعاسى و اعوذ بسمله ايله فاتحه يه باشلانور.

(تحيات)

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ. اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِىُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ. اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

(التحياتدن صكره اوقنان صلوات)

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

(صلواتدن صكره اوقونان ادعيهء مأثوره)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

(ديكر)

رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

(ديكر)

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

(صلات وترده اوقونمسى سنت اولان قنوت دعاسى)

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ اِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِى عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ

(نمازك واجبلرى)

اوچ یا درت رکعتلی فرضلرك لاعلی التعیین ایکی رکعتنده بر آیت اوقومقله فرض یرینی بولور ایسه‌ده قرائت ایچون ایکی اولکی رکعتلری تعیین ایتمك و کرك بو ایکی اولکی رکعتلرده کرك ایکی رکعتلی نمازلرك هر رکعتنده بر آیت یرینه سوره‌ء فاتحه وبعده بر قیصه سوره یاخود آکا معادل اوچ قیصه آیت و یاخود بر اوزون آیت اوقومق و امام اولان کیمسنه جهراً قرائت اولنه‌جق نمازلرده جهر ایتمك و اخفاءً قرائت اولنه‌جق نمازلرده اخفا ایلمك و صلات وترك اوچنجی رکعتنده قرائت فاتحه و ضم سوره دنصکره افتتاح تکبیری کبی تکبیر آلوب قنوت وتر ایچون ادعیه‌ء مأثوره‌دن بر دعا اوقومق و اوچ یا درت رکعتلی نمازلرك ایکنجی رکعتدن صکره اوتورمق و کرك بو قعده‌ء اولاده کرك نمازك آخرنده فرض اولان قعده‌ء اخیره‌ده (تحیات) اوقومق و قعده‌ء اخیره‌ده تحیاتدن صکره سلام ویرمك واجبدر.

(اذان و اقامت)

بش وقت نمازدن اول اذان ویرمك و اقامت کتورمك سنت سنیه‌در.

شویله که نمازك وقتی حلول ایتدکده ابتدا درت کره (اَللّٰهُ اَکْبَرْ) وبعده ایکی کره (اَشْهَدُ اَنْ لا اِلٰـهَ اِلاَّ اللّٰهْ) وایکی کره (اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهْ) وایکی کره (حَیَّ عَلَی الصَّلاَةْ) وایکی کره (حَیَّ عَلَی الْفَلاَحْ) و ایکی کره (اَللّٰهُ اَکْبَرْ) و بر کره (لاَ اِلٰـهَ اِلاَّ اللّٰهْ) دینور. و صباح نمازینك اذاننده (حَیَّ عَلَی الْفَلاَحْ) دن صکره ایکی کره (الصَّلاَةُ خَیْرٌ مِنَ النَّوْمِ) دیمك مستحبدر.

اخشام نمازنده بو وجهله اذان و یرلدکدن صکره و دیکر نمازلرده سنتلر قلندقدن صکره اقامت کتوریلور.

اقامت دخی اذان کبیدر. لکن اقامتده (حَیَّ عَلَی الْفَلاَحْ) دن صکره ایکی کره (قَدْ قَامَتِ الصَّلاَة) دینور وبعده نمازه طوریلور. فقط جماعتله قیلندیغی حالده مؤذن (قَدْ قَامَتِ الصَّلاَة) دیدکده امام افتتاح تکبیری ایله نمازه داخل اولور، جماعت دخی اکا اقتدا ایلر.

(صفت صلات)

افتتاح تکبیرینی آلور ایکن اللرینی قبله یه قارشو آچوب ارککشی ایسه پارمقلری قولاقلرینك ممه‌لرینه و عورت ایسه اموزلری باشنه محاذی اولنجیه قدر قالدیروب بعده صاغ الیله صول النك بیلکنی طوته‌رق اللرینی ار ایسه کوبکی آلتنه و عورت ایسه کوکسنه قومق سنتدر.

بر وجه بالا افتتاح تکبیری ایله نمازه کیروب ال باغلادقده استفتاح دعاسنی اوقومق یعنی (سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰی جَدُّكَ وَلاَ اِلٰـهَ غَیْرُكَ) دیمك وبعده (اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ) دیدکدن صکره قرائت فاتحه یه باشلامق و اکر امامه اویارسه استفتاح دعاسیله اکتفا ایدوب طورمق وجهراً نماز قلنور ایکن امام (وَلاَ الضَّالِّینْ) دیدکدنصکره کرك کندوسی کرك جماعت اخفاءً (آمِینْ) دیمك و ضم سوره دنصکره رکوعه واریر ایکن (اَللّٰهُ اَکْبَرْ) دیمك ورکوعده پارمقلرینی آچوب اللریله دیزلرینی طوته رق اوچ کره (سُبْحَانَ رَبِّیَ الْعَظِیمْ) دیمك و رکوعدن قالقار ایکن (سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ

و یاتسو نمازندن صکره اوچ رکعت صلات وتر قیلمق واجبدر. و رمضان کیجه‌لری نمازدن صکره و صلات و تردن اول تراویح قیلمق سنت مؤکده در.

هر حالده نمازه طوره بیلمك ایچون اول باول زیرده بیان اولنه جغی وجهله طهارت لازمدر.

(آبدست)

آبدستك فرضلری درتدرکه یوزینی و دیرسکلریله برابر اللرینی یومق وباشنك درت بلوگندن بر بلوگنه مسح ایتمك و طپوقلریله برابر آیاقلرینی یومقدر.

و اوّلا بسمله ایله اللرینی و آغزینی و بورننی اوچر کره ییقادقدن صکره دیرسکلریله برابر اللرینی اوچ کره ییقامق و باشنه کاملاً قاپلامه مسح ایتمك و بعده طپوقلریله برابر آیاقلرینی اوچ کره ییقامق و قولاقلرینك ایچنی شهادت پارمغنك اوجیله و طیشنی باش پارمغنك ایچیله مسح ایتمك سنتدر. باقی اوچ پارمقلرینك آرقه‌لریله بویننی مسح ایتمك دخی مستحبدر.

آبدستلی ایکن مستلرینی کیین کیمسه مقیم ایسه یکرمی درت ساعت و مسافر ایسه اوچ کون اوچ گیجه مستلرینك اوزرینه مسح ایدر.

(غسل یعنی ییقانمق)

غسلك فرضلری اوچدر که آغزینی و بورننی وجمله بدننی یومقدر.
و ابتدا استنجا یرلرینی ییقایوب دیکر یرنده نجاست وار ایسه آنی دخی تمیزله‌دکدن صکره وجه مسنون اوزره آبدست آلمق و بعده سائر اعضایی اوچ کره ییقامق سنتدر.

(تیمم)

کرك آبدست کرك غسل ایچون صو بوله میان کیمسه تیمم ایدر. شویله که تیممه نیت ایلیه رك اللرینی تمیز طوپراق اوزرینه اوروب ایکی الیله یوزینه قاپلامه مسح ایتدکدنصکره تکرار اللرینی طوپراغه اوروب صول الیله صاغ النك و صاغ الیله صول النك پارمقلری اوجلرندن دیرسکلرینه دك مسح ایدر.

(نمازك شرطلری)

نماز قیله‌جق اولان کیمسه آبدستسز ایسه آبدست آلمق و غسل لازم ایسه غسل ایتمك و بدننده یا البسه سنده و یاخود نماز قیله جغی یرده نجاست وار ایسه تمزلمك و عورت یرینی اورتمك و قبله یه توجه ایتمك و نمازی وقتنده قیلمق و قنغی وقتك نمازینی قیله‌جق ایسه اکا نیت ایلمك و افتتاح تکبیری ایله نمازه کیرمك شرط و فرضدر.

عورت یری ارککده کوبکنك آلتندن دیزینك آلتنه قدردر. جاریه دخی ارکك کبیدر. فقط آنك فضله اوله رق قارنی و ارقه‌سی دخی عورتدر. اما حره اولان قارینك یوزی و اللری ایله آیاقلرندن ماعدا هر یری عورتدر.

(نمازك ارکانی)

نمازك رکنلری: قیام، قرائت، رکوع، سجود، قعوددر. یعنی افتتاح تکبیری ایله نمازه کیرلدکده قدرت وارایسه آیاقده طورمق و ایکی رکعتلی نمازلرك هر رکعتنده و اوچ یا درت رکعتلی نمازلرك ایکی رکعتنده قرأندن بر آیت اوقومق و هر رکعتده بر کره رکوعه و ایکی کره سجوده وارمق ونمازك آخرنده تشهد مقداری اوتورمق فرضدر.

(مستحب) اولدرکه رسول اکرم آنی عمرنده بر یا ایکی کره ایشلەمش یاخود ایشلنمسنده ثواب اولدیغنی بیان ایلمش اوله. ایشلمینه عقاب و عتاب یوقدر، لکن ایشلینه ثواب واردر. نافله نماز قیملق و نافله اوروج طوتمق و نافله صدقه ویرمك کبی.

(مباح)

(مباح) اولدرکه کرك ایشلنمسنده کرك ایشلنمه‌مسنده نه ثواب وار، نه کناه وار. لکن محشرده حسابی کوریلور. اوتورمق قالقمق یوریمك کبی.

(حرام)

الله تعالانك قطعیاً نهی ایتدیکی شیدرکه فرضك مقابلیدر. آنی ایشلین عذاب جهنمه مستحق و حلال عد ایلین کافر اولور. قتل نفس و زنا و غیبت و کذب و بهتان کبی.

(کراهت)

کراهت ایکی قسمدر؛ بری کراهت تحریمیه درکه واجبه مقابل اولور و آنی ایشلین جهنمه لایق اولور، لکن اینمانمیان کافر اولماز. اشك اتی ییمك کبی.

ایکنیجسی کراهت تنزیهیه درکه ایشلین عذابه لایق اولماز، لکن عتابه لایق اولور. کدی وفاره آرتیغی ییمك کبی.

﴿باب ثانی﴾

اعماله دائر

اولان مسائل شرعیه بیانندەدر

ایمانك کمالی، فرض اولان عمللر ایله‌در و فرض اولان عمللر کلمهء شهادتدن صکره هر کون بش وقت نماز قیلمق و رمضان آینده هر کون اوروج طوتمق و ییللانمش مالك زکاتنی ویرمك و کوجی یتن کیمسه یه کوره عمرنده بر کره حج ایتمك در.

اسلام ایشته بو بش شی اوزرینه بناء اولنمشدر. بناء علیه اسلام بش دیرکلی برچادره بکزرکه کلمهء شهادت آنك اورته دیرکی و نماز و اوروج و زکات و حج دیکر دیرکلری کبیدر و بونلرك اصلی و اقدمی و مسلمانلغك علامتی نمازدر.

آنکچون هر عاقل بالغ اولان مسلمان باب اولده بیان اولندیغی اوزره ایمان اولنان آلتی شیئ بلله‌دکدن صکره نمازك فرضلرینی و واجبلرینی اوکرنه‌رك بش وقت نماز قیلمغی سائر امورینه تقدیم ایتملیدر. و اولادینه و اولادی حکمنده اولنلره‌ده یدی یاشنه کیردکلرنده اوکرتملیدر.

(نماز)

صباح نمازینك فرضی ایکی و اقشام نمازینك فرضی اوچ و اویله و ایکندی و یاتسو نمازلرینك فرضلری دردر رکعتدر.

بو درت رکعتلی اولان فرضلر سفرده ایکیشر رکعت قیلنور.

صباح نمازینك فرضندن اول ایکی و اویله نمازینك فرضندن اول درت و صکره ایکی و اقشام و یاتسو نمازلرینك فرضلرندن صکره ایکیشر رکعت نماز قیلمق سنت مؤکده در. و ایکندی و یاتسو نمازلرینك فرضلرندن اول دردر رکعت قیلمق سنت غیر مؤکده در.

آنك اوزرينه علما و فقها بشقه ايشلردن فراغت ايله بذل جهد ايليه رك قرآن و حديثدن احكام شرعيه استخراجنه قيام ايله عقللرى ايرديكى قدر اكلايه بيلدكلرى مسائلى ضبط و تحرير ايله و شريعتده صراحةً بيان اولنميان خصوصلرده قياس ايله عمل ايدر اولديلر.

ايشته بونلره مجتهد دنيلوركه جملهسى سعيد بن المسيب و حسن بصرى و سعيد بن جبير و مجاهد و شعبى و سفيان ثورى و ابن ابى ليلىٰ و اعمش و ابو حنيفه ومالك و شافعى و احمد بن حنبل و داود ظاهرى كبى كامل و فاضل و علميله عامل ذاتلر اولوب هر برينه بر طائفه تابع اولمشيدى.

بو مجتهدلر بعض احكام شرعيهده يكديكره مخالف بولنمشلر ايسهده جملهسى اهل سنت و جماعتدن اوله رق اعتقادجه متحد اولدقلرندن بربرينى بدعت و ضلالته نسبت ايلمزلر. لكن هر برى كندى اجتهادينك صواب اولديغى اعتقاد نده در. و صوابه اصابت ايچون وسعلرى قدر بذل جهد ايلمش اولدقلرندن خطالرى دخى معفودر. بو جهتله هر قنغيسى اختيار اولنسه بأس يوقدر.

تابعين و تبع تابعين زمانلرنده بويله پك چوق مجتهدلر وار ايدى. صكره اكثرينك اتباعى منقرض اولدى. و ميدانده درت مذهب يعنى حنفى و مالكى و شافعى و حنبلى مذهبلرى قالدى. ودها صكرهلرى حنبليلر پك زياده ازالدى. شمدى ممالك اسلاميه اهاليسنك اكثرى حنفيدر.

امام اعظم حضرتلرينك شاكردلرى ايچنده دخى امامل واردر. أك

مشهورلرى امام ابو يوسف، امام محمد، امام زفردر. بونلرك بعض مسائلده استاذلرينه مخالف قوللرى واردر. لكن اصول مذهبده استاذلرينه تابع اولدقلرندن آيرو مذهب صاحبى صايلمازلر. شمدى بز بالاده مذكور اولان احكام شرعيه يى بيان ايدهلم.

(فرض ، و اجب)

فرض و واجب ايكيسىده جناب حق طرفندن ايشلنمسى امر اولنان عملدر. فقط صورت قطعيهده يعنى شبهه كوترمز و تأويل قبول ايتمز وجهله امر اولنمش ايسه فرض دينلور. و اكر اويله قطعى اولميوبده بشقه معنايه حمل اولنه بيلهجك وجهله امر اولنمش ايسه واجب دنيلور.

مثلا بش وقت نماز قيلمق فرضدر. زيرا قرآن كريمده بش وقت نمازى قيلكز ديو صراحةً امر اولنمشدر. اما عيد اضحاده قربان كسمك واجبدر زيرا بوكا دائر اولان دليللر شبهه دن خالى دكلدر. ازجمله سورهء كوثرده 'نماز قيل و حيوان كس' ديو امر اولنمش ايسهده بيرام نمازى قيل و قربان كس ديو تصريح اولنميوب مطلق اوله رق اراده بيورلمش اولديغندن وجوبى افاده ايليوب فرضيتى ايجاب ايتمز.

فرضى ترك ايدن عذاب جهنمه لايق و انكار ايدن كافر اولور. واجبى ترك ايدن دخى عذاب جهنمه لايق اولور. اما اينانميان تكفير اولنماز.

(سنت ، مستحب)

(سنت) رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك اكثر اوقاتده ايشله مش اولديغى شيدر. ترك ايدن عذابه لايق اولماز، لكن عتابه مستحق اولور. اذان اوقومق، اقامت كتورمك و نمازى جماعتله قيلمق و چوجقلرى ختان يعنى سنت ايتمك كبى.

بز الله تعال حضرتلرينك كنه ذاتنی بيله مديكمز كبی صفاتنی دخی ذهنمز احاطه ايده مز. او كنديني قرآن كريمده نه درلو و صف ايتديسه بزده آنی اويله وصف ايدرز. قدر وقضا دخی آنك صفت قديمه‌لری اولمغله سرّقدر و قضايی كركی كبی آكلايه‌میز. بزه كوره لازم اولان انجق هر ايشده اسبابنه تشبث ايله برابر جناب حقه توكلدر. ترلايی سوروب تخمی اكملی‌ده صكره جناب حقه متوكل اولمليدر. تدبيرده قصور ايتمه كه تقديره بهتان ايتميه‌سين ديرلر.

تتمه

بر مؤمنه نه ملتدنسين ديو سؤال اولندقده ملت محمديه نم، ديو جواب ويرمليدر.

(دين) و (ملت) حضرت پيغمبرك طرف الهيدن عقايده دائر كتورديكی شيلردركه يو قاروده اجمالاً بيان اولندی. ايشته اسلام بودر. انبيای سالفه نك تلقين ايتدكلری دين دخی بودر.

(شريعت) حضرت پيغمبرك طرف الهيدن اعماله دائر كتورديكی شيلردركه انشاء الله الكريم باب ثانيده آنلره دائر براز معلومات ويريله‌جكدر.

اعتقادده صاحب مذهبك كيمدر ديو سؤال اولنسه اهل سنت و جماعتدر، ديو جواب ويرمليدر. و اهل سنت و جماعت مذهبی حقدر وآنلره مخالف اولان مذهبلر باطلدر ديو حكم ايتمليدر.

چونكه اهل سنت و جماعت مذهبی اصحاب كرامك و كبار تابعينك عقايديدر. و قرآن كريمك منطوق و مفهومنه موافقدر. اما صكره دن ظهور ايدن فرق ضاله نك ميدانه چيقاردقلری ياكلش اعتقادلر هپ

بدعت و ضلالتدر. اويله صاپق آدملرك اعتقادلرندن اجتناب ايله سلف صالحينه اويمق لازمدر.

عملده صاحب مذهبك كيمدر ديو سؤال اولنسه امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه حضرتلريدر ديو جواب ويرمليدر. لكن مذهب حنفی حقدر، ديكر مذهبلر باطلدر، دنيله مز، بلكه بز مذهب حنفينك صواب اولديغی ظن و اعتقادنده يز دنيلور.

ومذهبم مذهب حنفيدر، ديمك معناسی عبادات و معاملاتده ابو حنيفه حضرتلرينی امام ايدينوب اعماله دائر آنك قرآن و حديثدن استخراج ايلديكی احكامی قبول ايتدم و آنك اجتهادی اوزره عملی اختيار ايتدم، ديمكدر.

بو بحثك تفصيلی شو وجهله دركه: جناب حقك قوللرينه امر و نهيلری واردر. بونلرك احكامی: فرض، واجب، حرام، مكروه، مباحدر. رسول الله صلی الله تعالی عليه وسلم حضرتلری دخی بعض شيلری سنت قيلمشدر. بعض شيلرده مستحبدر. بو احكام شرعيه نك بعضيلری قرآن كريمدن و يا حديث شريفدن پك صريح و آشكار اوله رق اكلاشيلور. بعضيلری‌ده خفی اولوب آنلری انجق علما وفقها استخراج ايده بيلور.

عصر سعادتدن صكره اصحاب كرام رضی الله عنهم جهاد وغزايی اهم كوروب اكا چالشديلر. قرآن كريمدن و حديث شريفدن احكام چيقاروب ضبط و تحريره اللری دكمدی. احتياجلری‌ده يوق ايدی. زيرا آنلرك اكثری فقيه و مجتهد ايديلر. لدی الحاجه اجتهاد ايله عمل ايدرلردی. و او زمان خلق آره سنده استفتا آز واقع اولوردی. صكره‌لری اهل اسلام تكثر ايتدكجه حوادث دخی تكثر ايدرك ناسك فتوايه مراجعتلری چوغالدی، جهل ايسه شايع اولدی.

و هر کیمده آز چوق حقی وار ایسه ایستر. کشی قرنداشندن و آناسندن و باباسندن قچار.

شهیدلره کلنجه آنلر جان ویروب جنت آلمشلر و حقجه حسابلرینی کسمشلر ایکن آنلرده قول حقیله مؤاخذه اولنسه‌لر کرکدر. زیرا قول حقندن کچمز. الله تعالی دخی عادلدر، اجرای عدالت ایلر.

منصب نبوتدن صکره شهادت مرتبه‌سی اك بیوك بر رتبه اولدیغندن اولیاء الله بیله شهادت رتبه سنی آرزو ایده‌کلمشلردر. اهل محشر آره سنده اویله بیوك رتبه ایله ممتاز اولان بر شهیدی بر فاجرك دیوان باریده محاکمه یه چکمسی نقدر ذلدر. عسکر اولان عسکرلکك قدر و شاننی بیلوب‌ده قول حقندن بغایت صاقنملیدر.

محشرده میزان قوریله‌جق و هر کسك عمللری طارتیله‌جقدر. ثوابی زیاده کلنلره جناب حق جنت و جمالی ایله لطف و احسان ایلیه‌جکدر. و کناهی زیاده اولنلر جهنمه مستحق اوله‌جقلر. مکرکه جناب حق مجرد لطف و کرمی ایله عفو ایلیه یاخود بر طرفدن شفاعت ایریشه.

اول کون أنبیا و شهدا و علما مؤمنلره شفاعت ایلیه‌جکلردر. فقط بر مجاهدك مملکتنده براقدیغی زوجه سنه خیانت ایلین کیمسه نك عفوی انجق اول مجاهدك شفاعتنه موقوفدر. چونکه بر عسکرك مملکتنده قالان زوجه‌سی سائر مؤمنلرك والده یا همشیره یاخود کریمه‌سی حکمنده‌در و او مؤمنلره هم زوجی طرفندن همده طرف الهیدن امانتدر. اویله محترم بر امانته خیانت ایلینلرك خلاصی ایسه پك مشکلدر.

حسنات و سیئاتی سیان اولان مؤمنلره دخی جناب حق مرحمت ایلر. لکن بر مدت اعرافده توقف ایدرلر و اهل عرفان و عدالت و مجاهدین و صالحین داخل جنت اولدقدن صکره آنلر دخی جنته کیدرلر.

محشر کونی اللی بیك سنه قدر ممتد اوله‌جقدر. بو مدت ظرفنده ناسك محاسبه‌سی و جمله خلقك محاکمه‌سی کوریله‌جکدر.

حیوانلرك حقوقی احقاق اولندقدن صکره جناب حق آنلره طوپراق اولکز دیه‌جك، آنلرده طوپراق اوله‌جقلردر. ایشته او زمان کافرلر کشکه بزده طوپراق او لسیدق دیه‌جکلر و ندامتك فائده‌سی اولمیان وقتده اظهار ندامت ایلیه‌جکلردر.

جنت و جهنم هپ دنیاده قزانیلور. صوك پشیمانلغك فائده‌سی اولماز و آخرتده تحسر ایله آه واه ایتمکدن بشقه یاپه‌جق بر شی قالماز. محشرده محاسبه و محاکمه ایشلری ختام بولدقده اهل جنت و اهل جهنم طاقم طاقم آیریله‌جق و جهنم اوزرینه صراط کوپریسی قوریله‌جق؛ اهل جنت آنك اوزرندن کیمی ییلدیرم کبی، کیمی روز کار کبی و کیمی سرعتلی قوشان آتلر کبی کچوب جنته کیده‌جکلر. اهل جهنم ایسه کچه میوب آتش ایچنه دوشه‌جکلر و جهنمك یدی قاتنده‌درکه‌لرینه کوره‌یرلشه‌جکلر.

کافرلر جهنمده مؤبد قاله‌جقلر. اما عصاة مؤمنین کناهلری قدر یاندقدن صکره چیقوب داخل جنت اوله‌جقلردر. زیرا مؤمن بیوك کناه ایشله مکله کافر اولماز. ذره قدر ایمانی اولان جهنمده مؤبد قالماز.

(قدر الهی)

الله تعالی حضرتلری هپ اولمش و اوله‌جق شیلری بیلوب ازلده تقدیر و اراده بیورمشدر. لکن قوللره ارادهء جزئیه ویروب آنی حسناته صرف ایدنلره لطف و احسان و سیئاته صرف ایدنلره عتاب و عقاب ایتسه کرکدر.

(یوم قیامت)

(صور) اسرافیل علیه السلامك النده اولوب آنی او فورمك ایچون الله تعالی نك امرینه منتظردر. امر الهی کلنجه صوری اوفوره‌جك وآندن غایت شدتلی بر صدا چیقه‌جق، یرده کوکده نقدر جانلی مخلوق وار ایسه بولندقلری یرلرده دوشوب اوله‌جکلر و قیامت قوپوب عالم خراب اوله‌جقدر.

شویله که شدتلی زلزله‌لردن یر یوزنده‌کی بنالر ییقیله‌جق و طاغلر پاره لنوب و توز کبی اوفاقلانه رق هوایه قارشوب طاغیله جق و نهرلر طاشه جق و آجی صولر طاتلی صولره قاریشه جق و ییلدیزلر طاغلوب دوشه‌جك و عالم نیجه بیك ییل ایصسز قاله جقدر. بعده یر یوزی دوزلنوب عالم بر بشقه عالم اوله‌جقدر. صکره جناب حق اسرافیلی دیرلدوب تکرار صوری اوفورمسی ایچون اکا امر ویره‌جکدر.

(حشر اجساد)

عالم نیجه بیك ییل ایصسز یاتدقدن صکره اسرافیل علیه السلام ایکنجی دفعه صوری اوفورنجه جمله اولولر حتی حیوانلر بیله دیریله‌جك و ناس هب چپلاق و یالین ایاق باشی قباق قبرلرندن قالقه‌جقلر. کوره‌جکلرکه یر یوزی بوزلوب دوزلمش، دومدوز اولمش. بو حاله حیران حیران باقه‌جقلر. کونشك حرارتی پك زیاده اولدیغی حالده آچ و صوسز آیاق اوزره صیقشوب تر ایچنده قاله‌جقلر و کیمی یایان یورویه‌رك و کیمی یوزی اوزره سورونه رك میدان محشره کیده‌جکلر.

لکن انبیا و شهدا و اولیایه و سلاطین اسلامه و سائر اصحاب عدالت ایله مجاهدین وعلما و صلحایه جنتدن حله‌لر و براقلر کتوریله‌جك، آنلرده کینوب و بنوب محشره کیده‌جکلر و حوض محمدیدن شراب کوثر

ایچه‌جکلر. و شهیدلرك قانلی روبه‌لری نوردن بیچلمش حله‌لر کبی اولوب کروه کروه محشره کیدن خلق آره سنده آنلر ممتاز اوله‌جقلردر.

(دفتر و حساب و مکافات و مجازات)

محشرده جمله مخلوقات طوپلانه‌جق و هب ملکلر صف صف طوروب دیوان عدالت قوریله‌جق و هرکس عمرینی نره‌یه و اموالی نره‌دن قازانوب نره‌لره صرف ایتمش اولدیغی صوریله‌جقدر.

ابتدا جبریل علیه السلام دعوت اولنوب دیوان بارینك مهابتندن تتره یه رك گلدکده جناب حق بنم سکا امانت ایلدیکم امرلری نه یاپدك دیینجه پیغمبرلره تبلیغ ایتدم دیه‌جك و پیغمبرلردن سؤال اولندقده آنلرده یارب، او بزه تبلیغ ایتدی بزده امتلرمزه تبلیغ ایتدك، دیه‌جکلر.

کرام کاتبینك دنیاده یازدقلری دفترلر طاغیلوب صاحبلرینه ویریله‌جك هر کس دفتر اعمالنی اوقویوب دنیاده ایکن نه ایشله‌مش ایسه تماماً یازلمش اولدیغنی کوره‌جك وبربر حسابلری کوریله‌جکدر. فقط بو دفتر و محاسبه ایشی عمومی دکلدر. زیرا امت محمددن نیجه بیك کیمسه نك بلا حساب داخل جنت اوله‌جقلری لیلهٔ معراجده طرف الهیدن حبیب اکرمنه تبشیر بیورلمشدر.

جناب حق اول کون هر مظلومك حقنی ظالمدن آلیویره‌جکدر. شویله که ظالمك عمل خیرندن مظلومك حقی مقدارینی آلوب مظلومه ویره‌جك و اکر ظالمك عمل خیری یوق ایسه مظلومك حقی مقداری کناهنی ظالمك اوزرینه یوکلده‌جکدر.

حیواناتك حقوقی دخی احقاق اولنه‌جقدر. شویله که بری دیکرینی دورتمش ایسه بو دخی آنی دورتمکله حقنی آله‌جقدر.

اول کون هرکس نفسی نفسی دیه رك کندی باشنك چاره سنی آرار

كتابلر ایندرمشدر. بونلرك دردی بیوك كتابلر دركه: تورات، زبور انجیل، قرآندر. و دیكرلری صحف یعنی معدود صحیفه‌لردر.

تورات شریف موسی علیه السلامه و زبور شریف داود علیه السلامه وانجیل شریف عیسی علیه السلامه و قرآن كریم محمد علیه الصلاة والسلامه گوندرلمشدر.

و اون صحف آدم علیه السلامه و اللی صحف شیت علیه السلامه و اوتوز صحف ادریس علیه السلامه و اون صحف ابراهیم علیه السلامه نازل اولمشدر.

بونلرك جمله‌سی حقدر و قرآن عظیم الشان هپسنك افضلیدر و هپسندن مؤخر اولوب اولكیلرك اعماله متعلق اولان بعض احكامنی نسخ ایتمشدر و آنك احكامی قیامته دك باقیدر.

(پغمبران عظام)

ملكلر كبی پیغمبرلر دخی كناه ایشلمكدن معصومدرلر. جمله پیغمبرلرك اولی آدم علیه السلام و آخری محمد مصطفی علیه الصلاة والسلامدر. بو ایكیسنك آره‌سنده چوق پغمبرلر كلوب كچمشدر. صاییسنی انجق الله تعالی بیلور. قرآن كریمده مذكور اولان پیغمبرلر بونلردر:

آدم	ادریس	نوح	هود	صالح	ابراهیم
لوط	اسمعیل	اسحق	یعقوب	یوسف	ایوب
شعیب	موسی	هرون	داود	سلیمان	یونس
الیاس	الیسع	ذو الكفل	زكریا	یحیی	عیسی

محمد علیهم الصلاة والسلام.

عزیز و لقمان و ذو القرنین دخی قرآن كریمده مذكور ایسه‌لرده انلرك حقنده علما اختلاف ایتدیلر، كیمی نبی كیمی ولی دیدیلر.

حضرت محمد حبیب الله و عیسی روح الله و موسی كلیم الله و ابراهیم خلیل الله ونوح نجی الله و آدم صفی الله دیو یاد و توصیف اولنورلر. بو آلتیسی هپ پیغمبرلرك افضلیدرلر و جمله‌سنك افضلی حبیب الله اولان محمد مصطفادر.

(ایام آخرت)

عالم آخرتك برنجی قوناغی قبردركه میتی صیقسه كركدر و كافر ایله بعض عصات مؤمنین قبرده عذاب كورسه‌لر كركدر.

میت قبره قونلدقدن صكره منكر و نكیر آدلو و هیبتلو ایكی ملك كلوب (ربك كیمدر، دینك ندر، پیغمبرك كیمدر، قبله ك ندر) دیو سؤال ایتدكده كافرلر و فاسقلر جواب ویره میوب درلو عذاب چكرلر. اما (ربم الله تعالی‌در، دینم دین اسلامدر، پیغمبرم محمد علیه الصلاة والسلامدر، قبلهم كعبه‌در). دیو جواب ویرن مؤنلر قبرلرنده درلو نعمتلره نائل اولورلر. آنكچون جنازه دفن اولندقدن صكره تلقین ویریلور. لكن شهیدلره تلقین ویرلمك مناسب اولماز. زیرا انلره قبرده سؤال یوقدر ملكلر آنلرك جنازه‌لرینه حاضر اولورلر و آنلرك یاره‌لری و قانلری جنتلك اولدقلرینه شاهددر و انلر تسلیم روح ایتمدن جنتده كی یرلرینی و حوریلرینی كوررلر. و برده شهیدلره میت دیمك جائز دكلدر. آنلر عند باریده دیریدرلر، قیامته دك مرزوق و متنعم اولورلر و روز حشرده ناسه شفاعت ایدرلر.

اما دیلیله اقرار ایدوب‌ده قلباً انکار ایدن کیمسه منافقدر یعنی ظاهراً مسلم و باطناً کافردر و کافردن اشنعدر.

(کلمهٔ توحید)

لاَ اِلـٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ.

(معناسی)

اللهدن بشقه معبود یوقدر، محمد اللهك پیغمبریدر.

(کلمهٔ شهادت)

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلـٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

(معناسی)

شهادت ایدرم که اللهدن بشقه معبود یوقدر و شهادت ایدرمکه محمد آنك قولی و پیغمبریدر.

مسلمان اولان کیمسه‌نك آلتی شیئه ایمان ایتمسی یعنی (آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى) دیمسی لازمدر.

(معناسی)

اللهه وملكلرینه و کتابلرینه و پیغمبرلرینه و یوم آخرته و قدره: قدرك خیر و شرینه یعنی خیر و شر هر نه که واقع اوله هپ الله تعالی حضرتلرینك تقدیریله اولدیغنه ایناندم.

(بوآلتی شیئك تفصیلی)

(الله تعالی)

بتون عالمی یارادان یعنی یوقدن وار ایدن الله تعالی حضرتلریدر که بردر، شریك و نظیری یوقدر. هر کس اکا محتاج اولدیغی حالده او هر

کسدن مستغنیدر. اولادی اولمقدن و آنا و بابادن منزهدر. هیچ بر فرد آکا کفو دکلدر. مکاندن وجهتدن وییمك، ایچمك، اویومق، اویوقلامق کبی جسمانی صفتلردن بریدر. هر شیئه قادردر؛ دیلدیکنی یاپار، آکا کیمسه مانع اوله ماز، هر شیئی بیلور و کورر و ایشیدر. وقرآن کریم آنك کلامیدر. لکن اعضادن منزهدر. کورمسی بزم کبی کوز ایله، ایشتمسی قولاق ایله و کلامی لسان و صوت و حرف ایله دکلدر. الحاصل هر درلو کمال صفتلریله متصفدر و نقصان صفتلردن منزهدر.

(ملائکهٔ کرام)

ملكلر یمز، ایچمز وکناه ایشلمزلر. آنلرده ارککلك و دیشیلك یوقدر. کیمی یرده کیمی کوکده دائما عبادت و تسبیح ایدرلر. و بعضیلری بنی آدمه مؤکل اولوب آنلره حفظه وکرام کاتبین دینور. آنلردن بری انسانك صاغ طرفنده بولنوب ثوابلری یازار، بری‌ده صول طرفده بولنوب کناهلری یازار.

جبرائیل و عزرائیل و اسرافیل و میکائیل علیهم السلام ملائکه نك أك بیوکلریدر. جبرائیل زلزله‌لره و جناب حقك غضبنه مستحق اولان ممالکی یره کچیرمك کبی ایشلره موکلدر. پیغمبرلره وحی کتورن دخی اودر. عزرائیل جان آلمغه و اسرافیل صوری اوفورمگه و میکائیل یاغمور و نباتات کبی شیلره موکلدر.

جنتك خزینه‌داری اولان رِضْوَان و جهنمه موکل اولان مَالك علیهما السلام دخی خواص ملائکه دندر.

(کتب مُنَزَّله)

الله تعالی بعض پیغمبرانه جبریل أمین یعنی جبرائیل ایله کوکدن

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

هر عاقل بالغ اولان مسلمان – ار اولسون عورت اولسون– علمحالنی یعنی کندوسنه فرض اولان علملری اوگرنمك الزم واقدمدر.

بو علملر ایکی قسمدر. برنجی قسمی عقاید اسلامیه‌در؛ اللهه و پیغمبره اینانمق کبی. ایکنجی قسمی اعماله یعنی الله تعالی حضرتلرینك قوللرینه فرض ایتدیگی عبادتلره متعلقدر؛ بش وقت نماز قیلمغی اوگرنمك کبی.

بو رساله‌ده ایشته او ایکی قسمدن پك مختصر اوله‌رق بحث اولنه‌جقدر.

﴿ باب اول ﴾
(عقایده دائردر)

الله تعالی حضرتلرینك برلگنه ومحمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك پیغمبرلگنه ایمان ایدن کیمسه مسلمان اولوب اکا مؤمن و مسلم دنیلور.

(ایمان) حضرت پیغمبرك طرف الهیدن کتوردیکی شیلرك جمله سنه اینانمق یعنی آنلری قلباً تصدیق ایتمکدرکه باطنی بر اذعان و انقیاد دیمکدر. لکن مؤمن بونی دیلیله‌ده اقرار ایلملی یعنی کلمهء توحیدی یاخود کلمهء شهادتی سویلملیدر. تاکه ایمانی معتبر اوله.

(اسلام) دخی اول اذعان و انقیاد باطنی‌یی لساناً اقرار ایله یاخود نماز قیلمق کبی بر وجهله اظهار ایتمکدر. بو جهتله ایمان واسلام بربرندن آیرلماز.

أثر عهد حميدى

أحمد جودت

پاشا

مكاتب ابتدائيه‌ده اوقونه‌جق

علمحال

معارف نظارت جليله‌سنك رخصتيله
مطبعهء عامره‌ده طبع اولنمشدر
استانبول
١٣٠٩